

سائیکو

(کہانیاں)

مرثضی زاہد

کہاٹیاں

ناٹک

مرتضی زاہد

ملتان انسٹیٹیوٹ آف پابلیسی اینڈ ریسرچ: ملتان

کتاب داناں: نائک
مصنف: مرتضیٰ زاہد
کمپوزنگ: شبیر احمد بلوچ
اشاعت: جنوری 2012ء
مُل: 120/- روپے

(قصبہ کالا: تحصیل و ضلع ڈیرہ غازی خان)

ملتان انسٹیٹیوٹ آف پالیسی اینڈ ریسرچ: ملتان

سید مظفر بخاری
تے
منظور سانول
دے ناں

ناٹک

9	ناٹک	:1
15	لانگی جوہگی	:2
23	امیرن شاہ	:3
29	صدیں داڈر	:4
31	کپڑے آلی	:5
35	پیل دی کہانی	:6
39	نواں زمانہ نویں سراغ	:7
43	اصلی سنتاں	:8
45	ڈہن	:9
49	لٹ دا قصہ	:10
53	تصور	:11
57	کھیڈ	:12
63	قربانی	:13
67	مدی دی کہانی	:14
71	کوئی داہوکا	:15
75	ہجھارت	:16
79	شاہ دی گھوڑی	:17
85	نرمادی	:18

ناٹک

حسینی کورائی جیڑھی کہانی سٹینڈ اپٹھاہا، اورک گئی۔

”ہو پی پیالے، کم اللہ سوہنے دے حوالے، کیا ہنلے تے کیا سیالے، خیر۔“

سلطانی مراسی ساوی دا پیالہ پیوٹ کئے پہلے اپنے روز آلے پُل پو لیے۔

حسینی کورائی ولا کہانی چھیڑی پرکھتاں..... ”ہو اللہ..... اللہ..... اللہ..... اللہ..... ہو“

مُرشد کون یاد کیتا۔ مُرشد کون، جیس لالہ دیاں کلمات پڑھائے ”خیر“ سخی کٹاٹے ساوی

دا پیالہ پیوٹ کئے پہلے اپنے روز آلے پُل پو لیے۔

حسینی کورائی لحظہ چُپ کر گیا پر او کہانی سٹاؤٹ ایچ اتنا اُبا لہا تھیا پٹھاہا جتنا

اجنبی سٹنٹ ایچ، حسینی کورائی کہانی ولا مُنڈھ کئے شروع کیتی: موچیں کون دور ہا۔ ”ہتا

ہتا“ ویدو چڑھوئے وچو ہتا ہتا انویں کیتی جو اوندی اُکھیں وچوں ماضی دی نمی ساریں

محسوس کر گھدی۔ اچھا ولا بون لسی گھنٹن گئے مکھن دی روڑی سٹ چھوڑیندے ہن۔

اچھا ولا جیڑھے موچی دی شادی تھی ہے، پٹھاٹاں خاں تیں اُستاد حسین بخش ڈاڈھی

آئے کھڑے ہن۔ ”آہا ہا ہا۔ اُستاد حسین بخش ڈاڈھی؟“ اے گالھ آہدی ہونیں ویدو

چڑھوئے دے اُکھیں وچ نمی آ گئی تے آکھن لگا، میں تہا کون آہدا پیاں اسان

اوکوں سُن کے کئی ڈینہ اوندے طلسم ایچ گم راہندے ہاسے۔ کوئی عجیب کیفیت تھی

ویندی ہائی۔ گالھ لفظیں دی نہ ہائی سُر یں دی ہائی۔ او جیڑھے ویلھے ”رورو“ کون سُر

ایچ ورتیندا ہاتاں محسوس تھیندا ہا جیویں ہر شے روندی پئی ہے۔ پٹھاٹے خاں دے

ناٹک

بارے تہاڑا کیا خیال ہے؟ اجنبی پکھیا:

پٹھاناں خاں وی دُرست ہا پر اُستاد حسین بخش ڈاڈھی، اُستاد حسین بخش
ڈاڈھی ہاتے ویدو چڑھوئے دے اکھیں وچوں ہک دفعہ ولانمی آگئی تے اجنبی کوں
آکھن لگا: شاعری تیں موسیقی ایج کوئی فرق نہیں، فرق بس سُریر تے لفظیں دا
ہے۔ ویدو چڑھوئے اجنبی کوں اے گالھ انویں کیتی جیویں اوکوں پورا یقین ہووے
جو اجنبی شاعر ہے۔

سرور چڑھوئے دی وساخ تیں ست اٹھ ہٹے شام کوں ساوی پیوٹ آ
نکلدے ہن۔ جیندے وچ حسینی کورائی تیں ویدو چڑھوئے دی عمر سٹھ پنجیٹھ (65)
سال دے نیڑے ہائی تے سلطانی مراسی تے سخی کٹاٹھ وی انہیں دے سینگے ہن۔ سرور
پینتری تیں چالھی دے نیڑے ہا، اوندا پیو کراڑیں دے ویلھے دا بندہ ہاتے کڈا ہیں
کڈا ہیں آکھ ہا ہندا ہا ”کراڑ مسلمانیں کنے کئی حصے چنگے لوک ہن“ اے گالھ آہدیں
ہوئیں اوندے اکھیں وچوں نمی آویندی ہائی۔ باقی محلے دے ترائے چار نو جوان وی
ساوی پیوٹ آنکلدے ہن تے انہیں نو جوانیں دے کٹھے نواں بندہ اجنبی ہا جیر ہا
سرور دی وساخ تیں صرف ساوی پیوٹ دی غرضوں آیا ہا پر حسینی کورائی دی کہانی اوکوں
اٹھن نہ پئی ڈیندی ہائی۔

میں تہا کوں آہدا بیٹھاں جو جندے موچی دیاں تاں اُن ڈھدیاں چھڑ دیاں
ہن۔ ساری زندگی دریا تیں گزار لیس تے اُن جیر ہا پیٹ موچی آلاسٹہ پیندا پئے اے
اوں جندے موچی دے تاں تیں ہے۔ جندے دا بھرا ڈیوایا موچی استنجھائی ہا جو
جیکوں کٹے ڈتی ہا سی، اوولا منگی نہ ہا سی۔ ”ڈیوایے موچی کوں سنجھیندے پئے ہاؤ“ حسینی
کورائی اپنی عینک دے اُتلے حصے کنوں نو جوانیں دو ڈھدیں ہوئیں پکھیا ”نہ سائیں“
ایہو جیر ہا عبدی موچی ہیر وکن پیوٹ کیچے گتے چنڈ اوڈارا ہندے ڈیوایے موچی دلہتر
ناکک

ہے پُر انہیں ساریں کنیں کوڑا موچی ٹردا پھر دا بندہ ہا۔

پٹھانے خاں تے اُستاد حسین بخش ڈاڈھی اوندے سڈتیں آندے ہن تے
کئی دفعہ وتی وچ گاگئے ہن۔ پرایں دفعہ گوڑے موچی دے پُتر مٹھے موچی دی شادی
ہائی تے اے گالھ گھر گھر چُج گئی ہائی جو مٹھے موچی دی شادی تیں نٹ پئے آندن۔
اساں وتی وچ ننیں داناں پہلی دفعہ سُنڈے پئے ہاسے تے ساکوں پتہ نہ ہا جو نٹ کیا
کم کریندن؟۔

موچیں دی شادی ست ڈینہ پہلے شروع تھیندی ہائی تے آخری ترائے
راتیں پٹھانے خاں تے اُستاد حسین بخش ڈاڈھی گاندے ریہے تے تریجھی رات کیتے
اے ہوکا تھیا جو سبھاہیں آلی رات نٹ اپٹانا ٹک ڈکھلیسن۔ خیر! رات آگئی تے ننیں
اپٹانا ٹک شروع کیتا۔ کوئی بادشاہ بٹیا، کئی وزیر، مشیر، نوکر چا کرتے نقلی۔ اوکوئی تریہہ
پینتری بندے ہن جنہیں او ناک کیتا تے ساکوں وی پتہ لگ ہا جو نٹ دا کم کیا
ہوندے۔

اُنہیں بادشاہ کیتے چار مُنیاں پور کے اوکوں چھت ڈتا ہاتے اے بادشاہ دا
تخت ہا۔ باقی سارے وزیر گریں تیں تلے ہا ہندے ہن۔ انویں ہی جیندے جیویں
عہدے ہن اُونویں اُنہیں دیاں ڈیوٹیاں ہن ”جیویں اُج ٹساں ڈہدے ہاؤ“
(اے گالھ آہدیں ہوئیں حسینی کورائی داد طلب نظریں نال اجنبی دو عینک دے اتوں
ڈٹھا) پُر اُنہیں ساریں کنیں نقلی جیویں لوکیں دی دل دی آواز ہا۔ جیرھے ویلھے سامنے
آندا ہا لوک وڈے بخش تھیندے ہن۔ انویں لگدا ہا نقلی دی گالھ ساڈی گالھ ہووے
نقلی وڈے فقرے کسیند ہا، بادشاہ تیں وزیریں تیں اینویں لگدا ہا جیویں ساری
بادشاہت اصل وچ نقلی دے ہتھ وچ ہووے۔ نقلی کہیں داہد ہل کائناں ہا۔ بادشاہ نقلی
کوں آکھے ہا ”سویرے صاف ستھرا تھی کے آویں“ او اپنے سارے منہ تیں بھنڈیں

ناکک

دیاں چوتھیاں مل کے آویندا ہاتے بادشاہ کوں اپنے حکم دی حکم عدولی تیں کھل آویندی ہائی تے نقلی اپنی جھ تک نال چالیندا ہا (اے اوند انداز ہا جو نقلی کھلدا اپنے کیوں جو او پڑتاشے اچ کھلدا نہ ہا)۔

کہانی مختصر! انہیں دانا تک اتھو شروع تھئے جو ملک دا بادشاہ مر گئے تیں اوں ملک دا قانون ہا جو جیڑھا اجنبی ایں شہر اچ بچھ اُبھرڻ کنے پہلے داخل تھیں او ایں ملک دا بادشاہ ہوسی۔ رات گزرڻ پئے ویندی ہے تے وزیر متھا پکڑی پٹھن جو انہیں دی قسمت اچ کینجھا بادشاہ آندے۔

خیر! بچھ اُبھرڻ کنے پہلے فقیر پنڻ آلا شہر اچ داخل تھیندے تیں اوکوں بادشاہ بیٹا ڈا ویندے تے اتھاؤں انہیں دانا تک اگوں تیں ودھدے۔ بھانویں فقیر لکھ مجالاں بدھدے جو میں فقیر ہاں تیں میکوں فقیر راہن ڈیو۔ پروزیرا ہدن اے ایں ملک دا قانون ہے تے فقیر کوں بادشاہواں لباس پوا کے منیں آ لے تخت تیں پہلا ڈا تا ویندے تے وزیر جھک کے آہدن: ”حکم کرو بادشاہ سلامت۔“

”میڈا پہلا حکم اے ہے جو ملک دے سارے پنڑیں فقیریں کوں ڈھک ڈا تاونجے“ (سارے وزیر ہک پئے دے منہ دو تگن پئے ویندن جیویں حیرت تھی کھڑی ہوونے اے وی میاں کوئی حکم ہے)۔

خیر! بادشاہ دے حکم دی تعمیل تھیوڻ پئے ویندی ہے۔ فقیر پنڑیں خوار تھیندے پئے راہندن۔ وزیریں کوں بددعا میں ڈیندے پئے راہندن پروزیرا ہدن اے بادشاہ دا حکم ہے تے بادشاہ دا حکم کون ٹالے؟

اونویں تاں اے ناک ترائے چار گھنٹے دا ہے پر میں تہا کوں آخری گالھیں سٹا کے مکا ڈیاں۔ اے گالھ حسینی کورائی تہوں کیتی جو اوں اجنبی کوں گھڑی تیں وقت ڈیڑھیں ڈیکھ گھدا ہا)۔

ناک

خیر! آخر تیس وزیر صلا کریندن جو بادشاہ توں پچھیا دہئے اوں فقیریں کوں
 ڈھکن دا حکم کیوں ڈتے؟ وزیر صلا کر کے بادشاہ کنے آویندن تے ہک وزیر جھک کے
 آہدے ”بادشاہ سلامت سارے وزیر پچھن چاہندن جو ٹساں ہنڑیں کوں ڈھکن دا حکم
 کیوں ڈتے؟“

”میں صرف حکم ڈیوٹے تے ٹساں منٹے“ بادشاہ جلالی ایج آہدے۔ ”پر
 بادشاہ سلامت اتھوں دا اے قانون وی ہے جو بادشاہ رازدی گالھ بھانویں کہیں کوں
 نہ ڈسے اووڈے وزیر کوں ضرور ڈسیسی“ دربار خالی تھیندے تیں وڈا وزیر پچھدے:
 ”انجھا حکم بادشاہ سلامت کیوں؟“

بادشاہ تخت توں لہہ کے وزیر دے موٹھسے تیں ہتھ رکھ کے آسمان دو اینویں
 ڈہدے جیویں او گھلی فضاء ایج ساہ پیا گھندا ہووے تے وزیر کوں آہدے ”اے حکم
 تہوں ڈتے می جو سارے ڈھکیجن اساں آپ ہنوں۔“

حسینی کورائی عینک لہا کے اجنبی دوڈیکھ کے آکھیا ”گالھ کوں سمجھ گئے ہاؤ۔“

لانگی جوگی

کھوہ اُونویں واہندا پیا ہا، کھوہ دی پُرائی پیر کچے پیریں کنوں نُھری کھڑی
 ہائی۔ آہل دے ڈھک دے نال ڈُ و ترائے گیریں دے جوڑے چکدے وڈے ہن۔
 گوہیں دا دھوں اُونویں بھاٹے دی کندھ نال دُھکدا پیا ہا۔ کھوہ دے لے پاسوں
 تریمتیں ساگ کھویندیاں و دیاں ہن۔ کھنڈیئے پُنڈیئے جھردے پوڑے آسمان تیں
 و دے ہن، لیکن ہوادی لُری کنے کتھاہیں و سوائے دیاں خبراں ملدیاں ہن۔ گتے کھوہ
 دے چنگاں ٹوٹا پیریں کچی سڑک تیں لنگھدی بس کوں اگوں کچھوں بھونکدے وڈے
 ہن۔ جیڑھی سال اچ ڈُ و ترائے دفعہ اِتھوں آن لنگھدی ہائی۔ ڈُ و کگڑیں گھاں دی
 تازی پھوسی بھر لیندیاں کھڑیاں ہن۔ ڈُ اند دی کندھ تیں پٹھا جوڑا لیس دا ٹیڑوں
 کر کے اڈیا، اوں بھاٹے دے نال آلے کوٹھے وچ سلام آن کیتا۔ ڈُ اہ ہار ہاں چٹے
 کوٹھے وچ پٹھے ہن۔ کوٹھے دی ادھ وچ بھاہ ہلدی پئی ہائی۔ ترائے چار چٹے
 کھڑے تیں پٹھے ہن۔ باقی سلہیں چُت پٹھے ڈُ تیا بھاہ دا آسرا کیتی پٹھے ہن۔ ترائے
 چار چٹے ہتھ پیندے پٹھے ہن۔ پو ادھی کھڑے دے پاوے نال وڈے دورے وچ
 ڈُ و پیا لے ساوی دے بچے لاتھے ہن۔

سلام دے ولدے دے بعد چاہیدا تاں اینویں ہا، کوٹھے وچ پٹھے بندے
 اوکوں ہاہن دا آہدے پراوں کہیں کوں اُلاوٹ دا موقع ای نہیں ڈُ تا۔ بس کھڑیں
 کھڑیں ہک تکھی نگاہ ساریں دو بھنوا کے آکھیس ”مارکا میکوں سُنجاتے وے“ میں

ناکک

امیند نائی دامبز لانگانائی ہاں۔ تہا کوں یاد ہوسی میں ہاں تیر ہاں سال دا ہوساں
 جڈاں ساڈے کھوہ دے پچا دھو جوہکی آپٹھے ہن۔ جوہکی نانگمیں دا تماشہ وی
 ڈکھیندے ہن تے بیماریں دے نسخے وی ڈیندے ہن۔ میکوں نانگمیں کوں اپٹے وس
 کرن اتجھا چنگالگا ہا جو میں ہک جوہکی کوں آکھ کھرایا ہا ”جڈاں ونجھن لگو میکوں ضرور
 ڈسائے“ جڈاں او ساڈے کھوہ کنے ونجھن لگے تاں اوں میکوں ڈسایا ہا میں تہاڈے
 کنے چوری جوہکیں دے کٹھے تلکلیا پگیا ہم۔ ہن میکوں انویں لگدے جیویں میں
 ہنتری دے اہوں تے چالھی دے پچھوں ہوواں۔ ہن میکوں اجازت ملی ہے تاں
 میں ول آیاں۔ مرشد میڈی کنڈھ تھی ہے تیں نال اے تبرک ”موتی“ میڈی جھولی
 وچ پا چھوڑیس ”(لانگی نائی اپٹاڈولی آلا تھہ اہوں تے کیتا) ڈولی دے بگل تے
 کپڑا رکھ کے پتلی رسی ماری ہوئی ہائی۔ ڈولی دے حالت ڈیکھ کے ہر کوئی اندازہ لائی
 پٹھا ہا ایندے وچ چھوٹا موٹا ناگک ہوسی پیا کیا موتی تھی سگدے؟ آئیڈوں کھڑے
 تیں آپہ حیدرو خان آکھیا۔ حیدرو خان دا آلاوٹ ہا جو کھڑے تیں ہا ہندیں لانگے نائی
 آکھیا ”اے ڈیکھاں حیدرو خان ہے“ جیند اے کھوہ ہے۔ باقی اوکی کساتی ہمسائے
 پہنائی پٹھے ”پر اساں تیکوں نہیں سنجاتا“ فیضو منڈے آکھیا: اے ڈیکھاں چا چا فیضو
 منجوتھہ ہے۔ ”تیکوں یاد ہے چا چا فیضو توں میکوں کھتی توں طوطے دے بچے چاڈیندایا
 ہانویں تیں کھتی توں ڈٹھا ہانویں تے تیڈی جنگھ بھنی گئی ہائی“۔ گالھ تاں تیڈی ٹھیک
 ہے جوآن آں فیضو منڈے آکھیا:

مدی لوری حیدرو خان کنے پچھا ”سائیں تھے اچ سوٹا گھت ڈیوں“۔

لانگے نائی فوراً آکھیا: اے ڈیکھاں مدی لوری ہے۔ جڈاں میں پگیا ہائی

میڈا سینگا ہا۔ اوں ویلھے حیدرو خان تیں حیدرو خان دی گھوڑی دی کریندا ہا۔ ایں تیں

میں حیدرو خان دی ساوی پنڈالی کھتی کوں پکٹن کنے پہلے کھاویندے ہاسے۔ دے

نانک

میڈا یار لانگی ہا ہیں“ ممدی لوری حیدرو خان کوں حقے اچ سوٹا گھت کے حقہ ڈیندیں
ہوئیں آکھیاتے اٹھی کے ہک ڈوجھے کوں گھٹ کے گلکٹی چا پاتی۔ ہک ڈوجھے کئے
جدا تھئے تاں ڈوہیں دیں اکھیں وچ ہنجوں دی جھڑی لگی کھڑی ہائی۔ ممدی لوری آکھیا
”میڈا یار آ! اوکھی اُونویں ہے پئی۔ اوراہ اُونویں ہن پئے۔ اوہنے اوہے ہن پئے۔
میں اُونویں حیدرو خاں تیں حیدرو خاں دی گھوڑی دی خدمت ڈیندا کھڑاں۔ کشتے
نہیں بدلی ہر شے اُونویں ہے پئی۔ اُونویں رات کوں قصہ تھیندے۔ اُونویں بھارتاں
گھتیندیں۔ اُونویں روز مال چھڑدے اُونویں روز ساوی دا دورار گھڑیندے اُونویں
پر پٹھ چپہ چرالی کھیڈیا ویندے۔ اُونویں گھٹی ڈنے دے پڑ پدھیج ویندن۔ میڈا
..... یار..... آ کشتے نہیں بدلی کشتے وی تاں نہیں بدلی میڈا..... یار..... آ..... تیں ہک
دفعہ ولا گھٹ کے لانگی نائی کوں گلکٹی چا پائس۔“

نماشان تھی گئی ہائی۔ حیدرو خاں دے گھروں روٹی آ گئی۔ ساریں رل
کے روٹی کھادی۔ چاہ دی پہلی چسکی لا کے حیدرو خاں لانگی نائی کوں آکھیا ”میڈا بھڑا
تیڈے پیو ماء اوں جہان لگے گین۔ تیڈی بو آسو تیں تیڈی بھین بھاگی آج وی
ساڈے کھوہ دی سُناٹ ہن۔ سجاہیں اُنہیں کوں وی مل پوویں۔ توں وی ساڈے
کھوہ دی سُناٹ ہائیں۔ جے بھین تیں بو آدے کٹھے راہویں وی تیڈی مرضی ہے۔
جے کلہاراہویں تاں اے کھوہ دے اُبھیو آلا کوٹھا تیڈا ہے“ حیدرو خاں چاہ دی پیالی
مکیندا، گھروں خُستا۔ حیدرو خاں دے بعد ہڈھیں ہو لیں ہو لیں پٹھک توں تیلکن
شروع کیتا۔ ممدی لوری تیں لانگی نائی پرائیاں یاداں تازہ کریندے رہیے۔ کیویں پڑ
تیں کوڑکیاں اڈیندے ہاسے۔ کیویں چاندنی رات اچ کھوہ دے سُریر کوں چپ
کر سٹدے ہاسے۔ ممدی لوری اٹھی محبت دی کہانی چھیڑ گھدی ہائی۔ اوں لانگی نائی
کوں ڈسیا، کیویں اوں زہرا لورٹ کوں پاوٹ کیتے کتنے ڈکھ تکلیف ڈٹھے ہن۔
ناکک

”سبھاہیں تیکوں اوں چال پیٹھ گھن جھلساں جتھاں میں زہر لورٹ دے ناں دے
ورد کر کے روند اہامی، ڈوہیں تڈیاں دگھر بندے سوڑا ج وڑستے۔

فجر تھی، گئی ہائی۔ چار پنج ہٹنے کوٹھے وچ بھاہ پالی پٹھے ہن۔ انہیں دے آلا
تیں لانگی نائی دی اکھ کھل، گئی ہائی۔ اوکوٹھے دے باہر نکھتا ممدی لوری حیدر و خاں دی
گھوڑی کوں باہر و پدھ کے گھاگھتدا پیاہا۔ اوگھونگ لوں تیں مولیس دیں کیاریں کنے
گزر دا، اوں راہ تیں آ گیا، جتھوں روز مال آندا ویندا ہا، اوہو ویہہ سال پر اٹا راہ ہا۔ راہ
تیں چنی تائیں ڈاہن ہائی۔ اوندے اندروہی ترانویں دی سک اُبھرٹ پئے، گئی۔
اوندا دل آہدا ہا ایں راہ کوں، ایندی ڈاہن کوں ہاں وچ چا پاوے۔ قطرہ لمے تیں تھیا
تاں ساوی پنڈ آلی کھجی جھومدی کھڑی ہائی۔ اوندا دل اُگیں بھریا وڈا ہا۔ کھجی کوں، گلکٹی
پا کے روڈ تے کھجی کوں مخاطب کر کے آکھیں ”میں آ گیاں، ہن محمدی تیں میں
تیکوں پکٹن کنے پہلے گھٹا ویسوں تے اپنے آپ اچ کھل پیا۔“

کھجی دے پچا دھو تھیا تاں چال اونویں دی اونویں کھڑی ہائی۔ حیدا
مُنڈھ ڈاہ آد میں دے پئے اچ نہ آندا ہا۔ لانگی نائی چال کوں ڈیکھ کے کھل پیاتے
اپنے آپ کوں آکھیں ”اچھا! محمدی لوری ایتھا میں زہر لورٹ کوں آن روند اہا۔ اوں
ڈینہ لانگی نائی کھوہ دے نیڑے تیں پریں اپٹیاں یا داں تازہ کریندا رہیا۔ او بھین تیں
یو آ کوں مل گیا ہا۔

ڈینہ ہفتے وچ، ہفتے مہینے وچ تے مہینے سالیں اچ گزرٹ پئے گئے ہن۔
اوکوں اپنے کھوہ تیں ویس پنجاواں سال ہا۔ انہیں پنج سالیں وچ او اپنے ویہہ سال دے
حال ڈتی پٹھا ہا! کیویں او ناگ پکڑٹ سکھیا ہا۔ اوکوں کیڑھی بیماری دے نسخے
آندے ہن۔ کیویں او کتی دفعہ موت توں بچیا ہا لیکن اوندے ڈسٹ دے باوجود ای
کھوہ دا کوئی بندہ اوندے نسخے تیں یقین نہ ہا کریندا۔ ہس ایہو کجھ آکھی رہ ویندے
نانک

ہن ”اوتر الہاری ہے لہار ماری رہ ویندے“ لاگئی نائی ممدی لوری کوں آکھیا ”ممدی آ! جیکر مہڈ انسخر مضومر اسی اٹھی ذال کوں کھویندا چا، تاں ذال وی بیج پوس ہاتے ہال وی چا پوولیس ہا۔ پرتیکوں پتہ ہے اوں مہڈ انسخر ساریں دے سامنے بھوکس تیں ویٹ سٹیا ہا۔ میکوں اوں ویلھے وڈ اڈ کھ لگا۔ میں سوچیندا رہ وینداں میں ویہہ سال کھوہ دے لوکیں دی خاطر بیماریں دے نسخے سکھدارہ گیاں پر اتھاں ہک وی بندہ اسنچھائیں جیرہامپڈے نسخے تیں یقین رکھدا ہووے۔

کوئی ہک کائی جیرہامیکوں لاگئی نائی دے بجائے لاگئی جوگی سمجھدا ہووے۔ ”اللہ خیر کریسی، توں اٹھی اٹھی گاں ڈوہ ڈیکھ ڈیکھ آیا کھڑے“ ممدی لوری آکھیا۔ لاگئی نائی گاں ڈوہوٹ پئے گیا تے ممدی لوری حیدروخاں دی گھوڑی دی لہڈ میلین پئے گیا۔

کم کارکنے ولہے تھئے تاں پر ہٹھ ساوی رگڑ بچن پئے گئی۔ جمعے کٹاٹے پر یں کنے جوہ گیس کوں آندا ڈیکھ کے حیدروخاں کوں آکھیا ”گودا! جوگی آندے پھین“ کیوں نہ لاگئی نائی تیں جوہ گیس دا آٹھا ساٹھا کراوچا، کھیر کھیر پانی پانی تھی پوسی روز ساڈا کو پر پیتی راہندے۔“

حیدروخاں پچھا ”کیویں ہے وے لاگئی آ“ میں سائیں کارہاں اتنے تائیں جوگی کپڑے دیاں جھکیاں بیٹندے کھوہ تیں آگئے ہن۔ ساریں رل کے ساوی دے پیالے ”خیر“ کیتے۔ ساوی پیوٹ دے بعد حیدروخاں پچھیا ”وے جوہ گیکوئی کیڑا میڑاوی چائی و دے ہاؤ“

”اسنچھا چائی و دے ہائیں ڈنگ مارے بندہ نہ راہوے“ حیدروخاں آکھیا ”چا آوڈ یکھوں سہی کینجھا ہے“ ہک جوہ گیکو گیا، جھگی! چوں لوٹا چا آیا۔ لوٹے دے اتے کپڑا ہاتے لوٹے دے گل کوں ایڈوں اوڈوں پتلی رسی ماری ہوئی ہی۔ جیویں

نائک

لانگی نائی اپنی ڈولی کوں ماری وداہا۔ جوہگی لوٹے توں کپڑا ہٹا کے لوٹے دی پخت تیں
 چاٹ ماری، کالا دھوں نانگ شوک کے لوٹے دے گل اچوں چھجلی کڈھ پٹھا۔ لانگی
 نائی حیدرو خان کوں آکھیا ”گودا! جے میں ایں نانگ دا ڈنگ پچا، گیم تاں میکوں کیا
 انعام ڈیسو“ جے اے ایندے ڈنگ نال مر گیا تاں سا کوں کیا انعام ڈیسو“ بہک
 جوہگی حیدرو خان دو منہ کر کے آکھیا۔ ”میں جے مر گیا تاں سائیں، میڈی گاں تے گا
 جوہگیں کوں چھک ڈیوائے۔ جے میں بیج، گیم تاں جوہگیں کوں آکھو اپنی چھوہر میکوں
 پرنا ڈیسن“۔

جوہگیں حیدرو خان کوں آکھیا ”سائیں سا کوں منظور ہے۔ ہن رات
 تھیندی پئی ہے۔ سجاہیں اسان ایکوں ڈنگ مرویسوں، جے اے بیج گیا تاں اسان
 اپنی چھوہر پرنا ڈیسوں۔ جے مر گیا تاں اسان ایندی گاں تے گا باجھکی ویسوں“۔
 جوہگی اے گالھ کریندے اپنے جھکیں دوڑ پئے۔ انہیں دے ونجھن دے بعد لانگی نائی
 گوہیں دی پنڈھڑی کٹھی کر کے گوہیں کوں بھاہ لاڈتی، حیدرو خان پکھیا ”وے
 لانگی آ! اتنے گوہیں کوں بھاہ لا کے چکریندیں“ لانگی نائی آکھیا۔ سائیں جڈاں میکوں
 جوہگی ڈنگ مراون، ڈنگ دے بعد تاں میکوں چا کے کھوہ دے نسا دے اہوں رکھ
 ڈیوائے۔ جڈاں میں اکھ بھالاں، میکوں چا، گوہیں دی کیری ایچ پور ڈیوائے۔
 جڈاں میڈاںنگ باہاں چلے، میکوں گوہیں دی کیری اچوں کڈھ کے ولا کھوہ دی نسا
 دے اہوں رکھ ڈیوائے۔ اوندے بعد میڈاں خیر ہوسی میں آپ اٹھساں“۔

کھوہ دے لوکیں کوں فجر دا اینویں بھالا ہا جیویں اونویں کپڑے جتی پا کے
 میلے تیں ونہنے ہوون۔ خیر! اپنے وقت تیں فجر ان تھی۔ سچھ کتھاہیں آیا کھڑا ہا۔ جوہگی
 نانگ چا تے آگے ہن۔ پچھلے وعدے ولا ڈہرائے گئے تے جوہگیں لانگی نائی کوں
 نانگ دا ڈنگ مراڈتا۔ نانگ دا ڈنگ مارن ہا جو لانگی نائی اٹھاہیں اکھیں نوثیاں چا۔

نانک

کھوہ دے لوکیں چا کے اوکوں کھوہ دی نسا ردے اہگوں رکھ ڈتا۔ ڈو گھنٹے بعد لاگی نائی
 اکھ بھالی۔ کھوہ دے لوکیں لاگی کوں نسا رکوں چا کے ہوہیں دی کیری ایچ پور ڈتا۔
 ڈو ترائے گھنٹے بعد لاگی نائی دے لنگ ہا ہاں چلیے۔ کھوہ دے لوکیں اوکوں ہوہیں دی
 کیری اچوں کڈھ کے ولا کھوہ دی نسا ردے اہگوں رکھ ڈتا۔ ڈو ترائے گھنٹے بعد لاگی
 نائی ہو لیس ہو لیس اٹھدا اٹھی کھڑا تے ہو لیس ہو لیس ٹرٹ پئے گیا۔ جوہگی اے سارا
 کجھ ڈیکھ کے نہ مردے ہن نہ جیندے ہن۔ حیدرو خاں آکھیا ”وے جوہگیو ساڈا
 جوآن بچ گئے۔ ہن رات تھیندی پئی ہے فجر کوں حال حوال کر یوں۔“

جوہگی اپنے جھکیں دوڑ پئے۔ حیدرو خان کھوہ دے لوکیں کوں آکھیا ”خیال
 کرائے متاں جوہگی راتی رات پھٹکیے و بجن۔“

فجر تھئی تاں جوہگی حیدرو خاں دے اہگوں ہتھ جوڑیندے پیریں پمدے
 معاف کر ڈے آہدے۔ ”ساڈے توں رشتہ نہ گھنوا ساں کوڑے وی تھئے کھڑے ہیں
 پرتوں سردار ہائیں مہربانی چا کر“ حیدرو خاں کچھیا ”کیویں ہے وے لاگی آ“ لاگی نائی
 آکھیا ”تساں پیو ماء ہاؤ جیویں کرو چا میکوں منظور ہوسی پرہک گالھ میں آہاں جے
 جوہگی میڈے ناگ داڈنگ جھلن چا تاں میں رشتہ نہ گھنساں“ جوہگیں آکھیا ”سائیں
 ساکوں منظور ہے اے اپنا ناگ چا آوے“ لاگی نائی اٹھی ڈولی چا آیا۔ جڈاں کپڑا الہا
 کے ڈولی وچوں لاگی نائی ناگ کڈھیا تاں جوہگی ولا حیدرو خاں دے پیریں پئے گئے
 سردار صاحب آ! اے ڈیکھن ایچ نکا ہے لیکن وڈی بلا ہے۔ ایندا ڈنگ کوئی نہیں پچا
 سکدا۔

ساڈے اُتے رحم کرو اے ناگ تاں جوہگیں دے جوہگی کنوں ہوندے۔
 اساں اٹھی حیاتی ایچ اے ڈو جھے بندے کولوں ڈہدے پئے نہیں۔ سردار صاحب آ!
 ڈھد پتر ہووی ساڈے اُتیں مہربانی کرو چا۔“

حیدرو خاں آکھیا ”ایندا مطلب اے ہے جو لانگی نائی چھوٹا موٹا جوہگی نہیں
 بلکہ وڈا جوہگی ہے۔ تساں اتجھے وڈے جوہگی کوں اپنی جوہگن پرناڈ یوو۔“
 لانگی نائی جوہگن پر نیا کھڑا ہا۔ اوں ڈینہ دے بعد اوں لانگی نائی آلا چولا ہا
 سٹیا ہا۔ اولانگی جوہگی بٹیا کھڑا ہا۔ اوندے قصے پر یں تائیں ہن۔ پر یں تائیں لوک
 اوں کنے نُسختے پکھنن آندے ہن۔ جیرھا کھوہ حیدرو خاں دے ناں تیں سُنجاتا ویندا ہا۔
 ہنن اوکھوہ لانگ آلاتے جوہگی آلے دے ناں تیں سُنجاتا ویندے۔

امیرن شاہ

ساوی دے ٹپ پئے چھڑیندن، موالی ہک ہئے کوں ”خیر“ آکھ کے پیالے
پٹھے چھکیندن۔ ہک موالی پیالہ پیندیں ہوئیں اے پل پو لئیے ”ساوی نہیں اے
نہری ہے، شکر اے مٹلاں کوں و سہری ہے۔“

عابد شاہ آج شام کوں زواری تیں ویندا پیا ہا۔ عابد شاہ دی جاہ کوں مرید
عقیدت مند یار سبھے رل کے درگاہ بٹاڈ تا ہا۔ دول دی تھاپ تے شرنا دی شانتی اچ
موالی دھمال کھڑے مریندے ہن۔ علی دے ناں دے نعرے دیاں گونجاں دور دور
تائیں سٹیندیاں پیاں ہن۔ کڈا ہو بھاجی دیاں دیگاں پکدیاں پیاں ہن۔ کڈا ہو
بتاخی روٹی لیندے پٹھے ہن۔ چاہ دی دیگ بڑکدی کھڑی ہائی۔ عابد شاہ کوں یار
دوست اپنے اپنے تحفے ذمے لیندے پین۔ کوئی آکھے ”میڈے کیے مرجان دی تسہی
آشی ہے۔ کوئی آکھے میڈے کیے یاقوت آنی۔ کوئی ڈھیر چچتا آکھے پیا میں ”ڈرنجف“
دے علاوہ کوئی تھیوانہ گھنساں۔“

عابد شاہ یاریں دیاں فرمائشاں سُن کے آکھیا ”آؤ سارے روٹی کھا گھنوں
شام ای نال رل آئی ہے۔ سارے روٹی دے تہڈے تیں آگئے پر ترائے کٹاٹے نہ
آئے۔ شاہ صاحب آکھیا ”فقیر وٹساں روٹی نہیں کھاوٹی“؟ عابد شاہ گلھ مکائی ہائی
جو عثمان گجائی اتو آلیا ”عابد شاہ ہن چو ہڑیں دے کٹھے کھاویندیں“ عثمان آں! جے
سمجھیں تاں انہیں کئے وڈا چو ہڑا میں ہاں۔“

ناکک

عابد شاہ کٹائیں کوں روٹی دے تڑے تیں گھن آیا۔ روٹی کھاپی عابد شاہ
ساریں نال مُکلیند او یگن دی کندھ اج پہہ پٹھا۔

عابد شاہ روانہ تھی گیا ہا، اوندی جاہ تیں پریں آ لے لوک ٹک پئے۔ نیزے
تیں سواریں آ لے اپنے اپنے گھریں دو بھنے۔

عابد شاہ زواری تیں لگا گیا پر اوندی جاہ تیں ساوی اُونویں رہ گویندی،
چھڑیندی پئی ہائی۔ پر کلہو کارش کائناں ہا۔ امیرن شاہ ساوی دا پیالہ منہ توں لہا کے
آ کھیس ”اے کلہو کی ساوی نہیں؟ کل وڈے زوردی ساوی ہائی۔ اینویں لکھدے عابد
شاہ چنگی ساوی لکائی گئے تے لنگی ساوی وساخ تیں چھوڑ گئے، چلو ویہواند لگی راہسی۔“
امیرن شاہ فقیر سید ہا۔ جے دیوانہ نہ ہاتاں ہشیاروی نہ ہا۔ مجلس پڑھدا ہا،
لکھدا آپ ہاتیں ”مینا“، تخلص استعمال کریندا ہا،

دل آہدی ہے اوں دلبر دی دلوں دلدار بٹن جاواں
ونچاں ویڑھے میں ماہی دے جوڑا گالھیں دا کر آواں

زمیندار سید ہا۔ ہک دفعہ 53 وگے زمین جیڑھی 36 ہزار روپے وگھا ہائی۔
امیرن شاہ ہک بندے کوں 3 ہزار روپے وگے دے حساب تیں گالھ کر ڈٹس۔ انتقال
دا وقت آیا تاں امیرن شاہ آ کھیا ”ڈو ہزار روپے وگے دے حساب تیں انتقال کرو۔
ہک ہزار وگھا میں ایکوں خدادے ناں تیں بشکیند اپیاں“۔ آنجھیں گالھیں دی وجہ
کولوں لوک اوکوں ”مینا فقیر“ وی سڈیندے ہن۔

امیرن شاہ دی حیاتی اوں ویلھے شروع تھیندی ہے۔ جڈاں ہک بلوچ
امیرن شاہ دی ذال کڈھ گھدی۔ پر امیرن شاہ نہ کوکیا نہ کہیں کوں آ کھیس ہس ایہو
کچھ آ کھیس ”بلوچ آ! پیڈی کتے رت چھین“۔

امیرن شاہ اوندے بعد کوئی گھر نہ وسایا۔ اوندے کیتے ساریاں جھوکاں گھر

ناٹک

ہن۔ کہیں ویلھے ہنی، کہیں ویلھے ہیٹ، کہیں ویلھے کہیں کھوہ، کہیں ویلھے کہیں جاہ،
اُونویں اے ساریاں جاہیں امیرن شاہ پھر دائر دارا ہندا ہا پر درکھاٹن آلا کھوہ امیرن شاہ
دا خاص مسکن ہا۔

کھوہ ہس ناں دا بچ گیا ہا، کتھاں لوٹے، کتھاں ڈھہنڈھے، کتھاں گا دھی،
ہن تاں بس خالی کا بچن تیں گیریں دا جوڑا مونجھ دی، بھارت دیاں خبراں ڈیندا پٹھا ہا
۔ پردھوں اُونویں ڈھکدا پیا ہا۔ پائی کیتے ہک نکال لگا ہویا ہا۔ پائی وچوں ہاڑی جھال
واضح ہائی۔ کھجیں دے وٹن دے علاوہ کوئی بیا وٹن نہ ہا، ہک کوٹھا ہاتیں کوٹھے دا گل
سامان تہڈیاں، دورا سوٹا، ساوی چھاڑن کیتے ہک کپڑا، پیوٹ کیتے ہک پیالہ، سیکن کیتے
ہک دگڑی، باقی اس کوٹھے دے ایڈوں اڈوں دورتا میں کوئی کوٹھا نہ نظر دا ہا۔ اتھوں
دے زمیندار امیرن شاہ دے نانویں ہک کتھی لاڈتی ہے۔ جیردھی کھوہ دی اعلیٰ ترین کتھی
ہے۔ امیرن شاہ ساوٹ وچ کتھی چٹا کے خیرات کریندے۔ جڈاں کتھی چڑیندی پئی
رہیندی ہے۔ اُون ڈیندے درکھاٹن آلا کھوہ درگاہ دے جھٹکے ڈیندا پیا راہندا ہے۔ اس دفعہ
دی امیرن شاہ پنڈوں تقسیم کریندا پٹھا ہا جو وسیب داوڈ ابد معاش گل شیر، وے دھاڑو،
وے دھاڑو و کریندا درکھاٹن آ لے کھوہ تیں آیا۔

”کیا ہائی“ امیرن شاہ پچھیا۔ ”میڈے پاسے اچ درد ہے سائیں۔“

”توں لوکیں کون تھوڑے درد ڈتی و دیں“ امیرن شاہ طنز آ کھیا۔

”میڈی توبہ ہے سائیں، میڈی زاری ہے۔ میں ساریں بریں کمیں کئے

توباں کرینداں۔ میکوں اپنا نوکر بناؤ چا۔ میں تہاڈی بیعت ہاں۔ تساں میڈے مرشد

ہاؤتے تک نال لیکے کڈھن پئے گیا۔“

امیرن شاہ ساوی دا پیالہ گل شیر دے ہتھیں ڈے کے آکھیا ”ساڈا مرید

بڈا پئیں تاں ”خیر“ کر، گل شیر پیالہ پی چھوڑیا۔ منہ توں پیالہ لہایا تاں امیرن شاہ ڈو

ناکٹ

پنڈ دے داٹے اوندی تلی تیں رکھ ڈتے۔

امیرن شاہ جیویں پنڈوں تقسیم کریندا پٹھا ہا اُونویں تقسیم کرن پئے گیا۔
آخری بندہ وی آملکیا تے گل شیر آکھیا ”میڈ و خیر ہے سائیں“۔

گل شیر ہشاش بشاش تھیا پٹھا ہا۔ سامنے نلکے دو جو ڈٹھس تاں کنگو درکھاں
امیرن شاہ دے کپڑے دھویندا پٹھا ہا۔ تاکھیں تکھیں تڈی توں اٹھیا تے کنگو درکھاں
کوں آکھیں ”اڈی ہٹ! مرشد دے کپڑے میں آپ دھوینداں“۔ ”میں وی
دھویندا پٹھاں توں کہیں ہے ویلھے دھو گھنی۔“

”تیکوں نمی پیا آہدا.....! گل شیر دی بدمعاشی آلی رگ پھڑکی۔“

امیرن شاہ آکھیا ”جیکر اپنا دل نہ دھو تو..... میڈے کپڑے دھویں نہ
دھویں ہک ہائی۔“

جڈاں ایوب دور لگاتاں عابد شاہ امیرن کوں آکھیا ہا ”امیرن شاہ ست اٹھ
ہال جن کے وی نکھتیاں ہوئیاں تیں کڈھیاں ہوئیاں پچھو تیں ولدیاں پین تساں
کیوں نہ کوشش کرو ہا۔“

”حاکم تیجھی گندی حرکت کریندا پئے۔ اتھن لگیں کوں بے اتھن کریندا
پئے۔ کھنڈیے گند کوں ولا کھنڈیندا پئے۔ اساں اہٹی عرضی سوہنے رت کوں ڈے ڈتی
ہے! عابد شاہ“۔ اینویں تھیا! ہک ڈینہ اوں بلوچ کوں ڈو جھے بلوچ بھریے بازار اچ
سڑک تیں چھرے مار ڈتے۔ جڈاں اوندی لاش چا تو نے چا وٹ دے بعد اوندی
رت گتے چمیندے رہ گئے۔

امیرن شاہ ساوی تیں ہفیم دا نشہ کریندا ہا۔ نشہ اتنا کریندا ہا جو کڈا ہیں
کڈا ہیں مجلس پڑھدیں ہوئیں ڈوڈ و منٹ ترائے منٹ داوچوں اگھلا کر گھنڈا ہا
۔ ہک تاں لوک سید ہووٹ دی وجہ کولوں گالھ نہ ہن کریندے ڈو جھا غضب دائر یلا ہا

نالک

- تہوں لوکی پُپ راہندے ہن۔

امیرن شاہ بنی تیں آیا ہو یا ہا' ہک بندے امیرن شاہ کوں آن ڈ سیا' وستی
آلے وستی وچ شمل شاہ کوں بارش کیتے سڈ وا آئین تے لوکی تہاڈے بارے آہن
جوٹساں نٹھی مشائی ہاؤ تے شمل شاہ نمازی بندہ ہے۔" امیرن داوڈ اعیب ایہو ہا جو
امیرن شاہ ساوی تیں ہٹیم کھاندا پیندا ہا۔ امیرن شاہ اول بندے دی گالھ سٹن کے
ہوں ویلھے اٹھیا تے پیروں ننگا' سروں ننگا روہ دو منہ ڈے تکھیں تکھیں فردا پئے۔
بھانویں جو ہاڑ دا سبھ ٹھاٹھاں کھڑا مریندے پر امیرن شاہ فردا پئے۔ کہیں عجیب جوش
اچ' کہیں عجیب مستی اچ' انت نائیں دے تل دی تتی ریت تیں کنیں گوشی چڑھ کھڑا۔
وستی دے ڈ وچار نیڑے تھئے تاں امیرن شاہ آہدا کھڑا ہووے:

شملہ ای شیر ہے

مینا اے ڈھیر ہے

اڈوں اڈوں جھڑ نظر دے پر وستی تیں انویں ہاڑ دا سبھ ٹھاٹھاں کھڑا
مریندے۔ ہال ہک ڈ وچھے کوں آہدے کھڑے ہوون' لیڈوں اڈوں گیدڑی ہے'
ساڈے پاسے گیدڑی ہے۔" انت شمل شاہ سمیت وستی دے لوکیں مینے شاہ کوں آن منایا
تے بارش تھئی۔

امیرن شاہ دے مریدیں دی اکثریت کٹائے' موچی' مراسی تے لوریں
دی ہائی۔ امیرن شاہ انہیں دے کٹھے کھاندا پیندا ہا تے خوش تھیندا ہا۔ کڈاہیں کڈاہیں
آکھ ہا ہندا ہا' مالک آ! آخرت اچ انہیں دے کٹھے اٹھالیں۔" امیرن شاہ اچ عاشقی
لوری کئے آیا پٹھا ہا۔ عاشقی لوری دی جاہ تیں ساوی چھڑیندیں ہوئیں فریدی نائی سلام
آن کیتا۔ سلام دے بعد فریدی نائی آکھیا "امیرن شاہ! عابد شاہ زواری توں ول
آئے۔ میں مبارخاں ڈے سدھا! تھائیں پیا آنداں۔"

نالک

”ڈینہ گزردیں دیر ای نہیں لکدی۔ فجر کوں عاشقی لوری امیرن شاہ کوں
کھلے سجھ نال گھوڑی تیں عابد شاہ دی جاہ تیں بچایا۔

اونویں ساوی دے ٹپ پئے چھڑیندن۔ دول دماے، شرنا
ہن۔ کڈا ہونجھمر، کڈا ہودھمال ہے۔ علی دے ناں دے نعرے لکدے پین۔ روٹی
پاٹی دے انتظام تھیندے پین۔ کوئی مرید لکڑ، کوئی لیل، کوئی ہکری، کوئی وچھا، کوئی
کشے، کوئی کشے۔ اینویں لکدے جیویں عابد شاہ دی ہک زواری پچھو سو
(100) زواریں دی قیمت اگڑ دی پئی ہے۔ عابد شاہ دوست احبابیں کوں قیمتی پتھر
تخفے ڈیندا پٹھے۔ مرید پیریں تیں ہتھ رکھ کے عابد شاہ دے منہ دو ڈہن پر عابد شاہ
دوستیں احبابیں کوں پتھریں دیاں صفتاں ڈسیدیں تھکد انہیں پیا۔

امیرن شاہ گھوڑی توں لہہ کے پہلے ساوی دے پیا لے کوں ”خیر“ کیتس
تیں پچھیں کچاری کوں سلام آکھیں۔ سلام دے بعد امیرن شاہ آکھیا ”عابد شاہ!
تیڈی زواری کانتی۔ ”کیوں سائیں“ عابد شاہ مجال دے ہتھ جوڑ کے پچھا۔ ”توں
چنگی ساوی لکائی، گھیں تے لنگی ساوی جاہ تیں چھوڑی، گھیں۔ جڈاں تیڈے دل اچ
اتھاؤں کنے کھوٹ ہا، تیڈی کیا زواری تھی ہوسی؟“ عابد شاہ دے اکھیں وچوں ہنجوں
ہٹ ہٹ کرن پئے گیاں تے امیرن شاہ اتھاہیں دم چاڈتا۔

صدیں دا ڈر

”آہ کھیں پلٹ آ! اے..... لعنت ہائی..... آہ کھیں گڈا دامترا کا
 پنڈا تاں ہانویں ہنن سرہوں ایکوں گھروں رہا کھڑائی۔ میکوں آہا ہانویں پھل رہائی
 پیاں۔ مکالا تھیوی اے پھل ہن؟ پتہ نہیں تیکوں کڈاں عقل آسی؟ آج تر اے ہاؤ
 اہوں چار تھیندے ہاؤ۔ پنج تھیندے ہاؤ۔ جوان ذال ہے۔ پیا تاں پیا ہنن محلے دیاں
 تریتیں وی میکوں آکھن لگ پین تہا پتر نشئی ہے ساوی پنڈے۔ مردود آ! نہ نماز
 دے راہ نہ قرآن دے راہ پتہ نہیں! اے نشے آلی لت تیکوں لائی کائیں ہے؟۔ میڈا
 ہاں ساڑی کھڑیں۔ یتیم ہاؤے تہا کوں پالیم وڈا کیتم تہا ڈی خاطر لوکیں دے کپڑے
 دھوتم، ولسیں دے کنز رادھم، واڑ چنڑیم، کنگ کپیم، چاول رادھم، تڈیاں ونڑیم، سوچیندی
 ہاں! میڈے بعد تہا کیا تھیںسی؟“۔

وجی قصائی کوں ماء گالھیں اکیندی، سمجھیندی، نصیحتاں کریندی رہ وگئی۔
 وجی قصائی سرٹی پٹھا ریہا۔ وجی قصائی کئے ایہا غلطی تھی ہائی جو او گنولا اچا کرن پھل
 گیا ہا۔ ساوی دے ڈو پوٹے گنولے دے اتوں ہتھ جتنا اچے آگئے ہن۔ جے تک او
 گنولے دے وچ ریہے تاں نہ نظر دے ہن۔ پر ہنن گوڈے جیدے گنولے کئے ہتھ
 ہتھ اتیں آگئے ہن۔ وجی قصائی وی دے کیتی رکھی جو کہیں کوں پتہ کائیں۔ پر نڈیراں
 کنائی خیرات کھنن آئی تاں اوں وجی قصائی دی ماء کئے پچھ گھدا ”ہیں ماسی! ٹساں
 وی ساوی رہائی پئے ہاؤ“ ہس! پچھیں کیا تھیوٹا ہا؟ وجی قصائی شام گھر جو آیا تاں ماء

نانک

لگ، گئی وجی کوں تے ہالی تائیں لعنتاں ملامتاں کریندی پٹھی ہائی، ”ہک تاں ہائیں نکھٹواتوں اے گڈ ادا مٹر پیندیں، تیڈی کیویں گزری؟“۔

”اماں آخر تھیا کیا ہے؟“۔ وجی قصائی کوں ساری گالھ دا پتہ لگا کھڑا ہا پر

اے گالھ ماء کنے اونویں کچھی جیویں اوکوں کہیں گالھ دا پتہ نہ ہووے۔

”ماء کوں گنولے اچ رہا وی کھڑائی تے اچاں کچھدیں تھیا کیا ہے؟ پلپت آ!

پلپت شے کوں گھراچ آن راہدیئے“۔ ”اچھا.....! میں آکھیے کیا ہے؟“۔ اے

گالھ وجی قصائی اپنے اندر دے چور کوں پورے یقین نال لکا کے آکھی تے ماء دے

گن دے نیڑے تھی کے کھسک کے آکھیں ”اماں! گھراچ ایندے رہا وٹ نال

پھل تعویز نہیں تھیندے“۔ وجی قصائی دی ماء سہی گئی۔ اینویں لگدا ہا جیویں اوندے

ڈڈے، پلو تے، نصیحتاں این سہم اچ گم تھی گیاں ہوون۔ پتر دے سر تیں ہتھ رکھ کے

آکھیں ”اچھا ابا میں گنولا اچا کر کھڑیاں“ اے گالھ وجی دی ماء اتجھے پراسرار لہجے

نال آکھی، اینویں لگدا ہا جیویں سارا گھر آسب زدہ ہووے۔ وجی قصائی کھنڈ گھنڈ

کیتے مُسک مُسکدا ہا ہر نکھتاتے سوچیندا ای ویندا ہا جو آخر کے تائیں اماں گنولے اچے

کر لسی؟ وِت آپ ای آپ کوں ویندا آکھے ”صدیں دی نفسیات دا غلبہ تکھیں تکھیں

کیویں ویندے۔“

کپڑے آلی

”او مکمل ترمیت ہائی“ او مکمل حُسن ہا، ”میں کیا آکھاں اوندی کپڑھی شے
 کینجھی ہائی؟ میں جیکر اوندے آکھیں دا آکھاں او ایس ہن۔ ایندے آلی کر ہن۔
 اوندے آلی کر ہن، تاں میں محسوس کرینداں جیویں اوندے آکھیں دی توہین ہووے
 میں آکھاں اوندیاں گکھاں ایس ہن، اوں ہن۔ اونویں لگدا ہا جیویں تازہ تازہ
 موتیے تے گلاب کھلیے ہوون۔ میکوں اونویں لگدے جیویں میں اوندے بارے لفظ
 ”گکھاں“ آکھ کے اوندی توہین کیتی ہووے۔

میکوں اینویں لگدے جیویں میں ہنٹی ماء پو لی اچ اوندے جسم دی پوری نمائش
 نہ کر سگدا ہوواں۔ میں کیا آکھاں اوندا سینہ ایس ہا اوں ہا؟ میں تاں کجھ وی نمی آکھ سگدا!
 کیوں جو میڈے اندروں جڈاں اٹنجا خیال ای نہ آیا ہا۔ بھانویں جو میں اٹنچھے معالے
 کنے گزریا کھڑا ہا۔ لیکن اے کوئی ہئی گالھ ہائی۔ اوکوں ڈیکھ کے میڈے اندروں کوئی اٹن
 ڈنچی تھی دا احساس اٹن کجھی لطافت، جیندا ابھاؤ اٹنجا لطیف، جیندا کوئی رنگ نہ ہا۔ او کوئی
 عجیب سبک ہائی۔ او تاں اٹنچھی خشبو ہائی جیرہی رنگیں وچ نہ سہ سگدی ہائی۔

ہا!! جیکر میں ذکر کر لے تاں اوندی نتھ دا کر لے۔ اوندی وجہ اے ہے جو نتھ
 اوندا اُدھاسن ہا۔ اینویں لگدا ہا جیویں اوندیاں ساریاں ادا میں نتھ اچ ہوون۔ کیا
 ڈسانواں کوئی عجیب کیفیت ہائی۔ جسم دی ضرورت نہ ہوندی وی جیویں جسم دی
 ضرورت ہووے۔ کیا ڈسانواں اوندی آواز دا؟ کیا ڈسانواں اوندے ہو کے دا جیرہا

نالک

اوں کپڑے وچپٹن کیتے ماریا ہا۔ عجیب ہوکا ہا۔ عجیب گونج ہائی جیڑھی اُج تائیں دل و
 دماغ اُج گونج دی ہے۔ اوندے ہوکے تیں میں اوندو بھالیا، اوں میڈو بھالیا۔ میں وی
 ڈیکھ کے پٹھ تیں منہ ماریا، اوں وی پٹھ تیں منہ مار کے ولا ہوکا ڈٹا نی.....
 کپڑے..... ایس ڈو جھے ہوکے تیں اوندی آواز دارنگ میکیوں لطیف شرمیلے سُر
 وانگوں لگد ہا۔ اومیڈی دکان دے نیڑے آگئی۔ بس گلی مڑن آلی ہائی، اوں ڈو جھی
 دفعہ میڈو ڈٹھا۔ میں وی جیویں ہوں ویلھے اوندو ڈٹھا جیڑھلے اومیڈو ڈٹیکھن چاہندی
 پئی ہائی۔ ”مُسکی“ میں وی ”مُسکیا“ لیکن میکیوں اُج تائیں سمجھ نہیں آسگی۔ میں اوندو
 پہلے ڈٹھا ہم یا اوں پہلے میڈو ڈٹھا ہا۔ او پہلے مُسکی ہائی یا میں پہلے مُسکیا ہم۔ اینویں
 لگدے جیویں اوندے ساڈے ڈیکھن تیں مُسکن اُج ہک سکینڈ دافرق وی نہ ہا۔ اتنے
 تائیں او گلی مُڑ گئی ہائی۔ لیکن اوندے کٹھے جیڑھا چھوٹا چھوہر وڈا ہا، میڈی دکان توں
 ایمیسی دی سگر ہٹ دی ڈبی اُن گھدی تیں لگا گیا۔ اوندے وچٹن دے بعد من مونجھا
 نہیں تھیا۔ بلکہ کجھ کھس کیتے ہک لطیف احساس میڈے من دے اندروں مچلدا رہ
 گئے۔ میڈے اندروں کینگی دا احساس تک کائناں ہا۔ بلکہ کوئی ہی طراحوں دا احساس ہا
 -خبرے تساں محسوس کیتا ہووے یا نہ، لیکن میڈے نال اے معاملہ پیش آئے۔

کجھ کھس دے بعد او ہا دکان ہائی تے گا بھیں دا شور۔ اوندے بعد میکیوں
 کوئی احساس، کوئی کیفیت تک یاد نہ رہی۔ دل و دماغ اُج یاد ای نہ رہیا جو کوئی انوکھا
 معاملہ پیش تھئے۔ لیکن تر کجھے ڈینہ اوہا آواز میڈے کنیں ولا پئی۔ اوساٹے آندی پئی
 ہائی تے ہوکے تیں ہوکا ڈیندی آندی ہی۔ نی..... کپڑے..... نی..... کپڑے..... او
 بغیر رکیں ہوکا تیں ہوکا ڈیندی آندی ہی۔ اوندی آواز وچوں ہلکی جھیں لطیف
 گھبراہٹ کنے محسوس تھیندا ہا جیویں اوند اِ دل و دماغ کہیں ہی جاہ تیں ہوون۔ اوں
 میڈی دکان کنوں، گلی مُڑ دیں میڈو ڈٹھاتے مُسکی۔ میں وی اوندو ڈٹھاتے مُسکیا۔

ناکک

چکھیں اوندی عادت بن گئی، بک ڈیہاڑا چھوڑ کے ڈو جھے ڈیہیہ میڈی دکان دے
اہوں ضرور آن لنگھدی ہئی تے، گلی مُردیں ہوئیں ڈیکھ کے مُسکی ویندی ہائی۔

میکوں پتہ لگا جو اوساڈے محلے وچ مکان کرائے تے گھدی پھین۔ ڈیہیہ
کوں محلّیں تے دیہات اچ کپڑے وچیندن تیں شام کوں اتھائیں مکان تیں وُل
آندن۔ اوندے ملن کیتے، اوندے نال اُلاون واسطے دل ضرور آہدا ہا لیکن میں
اوندے ملن کیتے کوئی جستجو نہ کیتی۔ اُنہیں کوں آئیں ہوئیں ہفتہ ڈاہ ڈیہیہ تھیندے
پئے ہن۔ بک ڈیہیہ! اوہو چھوٹا چھوہر جیڑھا میڈی دکان توں ایمیسی سگرت دی ڈبی
گھن گیا ہا۔ میڈی دکان تیں آیا، آکے آکھئیں: ”تہانوں باجی بلاندی پئی ہے“
یقین کرائے میڈا ہاں جیویں، کیئیں وچ آپیا ہووے۔ میں ولانکے کنے حقا بقا تھی کے
چکھا جیویں میکوں یقین نہ آندا پیا ہووے، مینوں بلاندی پئی ہے۔“

”ہاں ہاں تہانوں بلاندی پئی ہے۔“ میں دکان داشتر سٹیا۔ ”زکا اہوں“
میں چکھوں۔ میں مُردا ای ویندا ہاں تے سوچیندا ای ہاں ”آخر میکوں کیوں پئی
سڈیندی ہوسی، میں وی کتنا پاگل ہاں ویندا پیاں۔ بیگانے لوک ہن پتے کیا آہدن؟
پتے کیا کریندن؟ میڈے اندروں سے سے واہم اٹھدے ویندے ہن۔ لیکن پیر
زکٹ دا ناں نہ پئے چیندے ہن۔ اینویں لگدا ہا جیویں میں اٹھی مرضی نال کائناں
ویندا پیا ہوواں۔ کہیں ویلھے اوند اُسکار یاد آندا پیا ہا، کہیں ویلھے کجھ یاد آندا پیا ہا۔ کہیں
کہیں ویلھے کجھ، کہیں ویلھے ہاں لاہندا پیا ہا، کہیں ویلھے جھوہدا پیا ہا۔ جڈاں مکان آ
گیا۔ ہاں مکان اچ پیٹھا گیا۔ لیکن میں حویلی دے دروازے تیں کھڑ تھیم۔ اچاں لحظہ
نہ ہا گزریا۔ اوہا سُرلی آواز کنیں لطیف تھی کے پئی ”تسی اندر آ جاؤ“ اندرو آنوٹ دا
میکوں اینویں آکھئیں جیویں اوکوں حیرت تھی کھڑی ہووے، اے ہاہر وکھڑ کیوں
تھے، میں مکان دے اندروں پیٹھا تاں او میکوں کنڈھ ڈے کے اہوں اہوں مُردی

نالک

گئی تے میں پچھوں پچھوں کوٹھے وچ ونج پیٹھا۔ کوٹھے وچ ہاہن سمن کیتے پلاسک
دی ہکا تہی وچھی ہوئی ہائی۔ تہی دے اُتیں بسترے ترتیب نال وچھے پئے ہن۔

مکان اچ ترتیمتیں جوآن رلا کے ست اٹھہٹے راہندے پئے ہن۔ ڈینہ دا ویلھا
ہا۔ اوندے تیں ہال دے سوا مکان اچ ترتیجھا بندہ میں ہامی۔ اینویں لگدا ہا ہر کوئی کپڑے
وچن لگا گیا ہووے۔ ہال جیرھا میکوں سڈ آیا ہا اوی سائیکلی چھکیندا ہا ہروں نکل گیا ہا۔
اوں میکوں ہاہن دا اشارہ کیتا تے آپ کوٹھے دے ہاہر لگی گئی۔ میڈے اندروں نشی تے
خوف دی رلی ملی کیفیت ہائی۔ ڈومنٹ دے بعد اوی تاں اوندے ہتھیں ڈوچاہ دیاں
پیالیاں ہن۔ اوں میکوں چاہ دی پیالی ڈے کے میڈے سامنے ہاہندیں ہوئیں آکھیا
”تساڈی اکھ پیغام پڑھن داہنر چاٹدی ہے۔“ اوندی لطیف کمبدی آواز کتے محسوس تھیندا ہا
جیرھی کیفیت ہئی میڈے اندروں مچلدی پٹھی ہائی اواہا کیفیت اوندے نال ہئی پٹھی ہائی۔
اوپٹا حال ڈیوٹ پئے گئی۔ کیویں میکوں ڈیکھ کے ہمیں اوندے دل و دماغ تیں چھا گیا ہم
۔ اوندے نال وی اواہا کیفیت جیرھی اوکوں ڈیکھ کے میڈے نال تھئی ہائی۔ اوں میڈا ہتھ
پٹے دل تے رکھ کے آکھیا ”ویکھو میرا دل کتنا دھڑکنا پیا ہے“ میڈا ہتھ اوندے وجود کوں لکھن
دی دیر ہائی جو بھاہ دے شعلے اٹھیے تے شعلیں اسان ڈوہیں کوں ویرٹھ گھدا۔

سجھ سوہنے اہٹی کہانی سٹا کے ساوی دے پیالے کوں ”خیر“ کیتا۔ ساوی
دے دورے دے چدھار پٹھیں ہوئیں بندیں ہمیشاں خیر“ آکھی۔ ساوی دا پیالہ منہ
توں لہا کے ”سجھ سوہنے چاچے یوسف کتے کچھیا“ سائیں“ اے وی گناہ ہوسی“؟
چاچے یوسف مسکار نال لطیف ٹھڈا ساہ بھریا تے غالب دا شعر پڑھ کے
ساوی دے ڈوچھے پیالے کوں ”خیر“ کیتی

جب کرم رخصت بے باکی وگستاخی دے
کوئی تقصیر بجز خجلت تقصیر نہیں

پیل دی کہانی

پیل مریندا پیا ہا، پیل دے ایڈوں اڈوں کھڈے مارٹ نال اوندیاں رتیاں نالھی دے منڈھ کنے ٹھلیاں دراڑاں ظاہر تھیون پئے گیاں۔ پیل دامنڈھ اتجھا ٹھلا تیں وڈا ہا جو اوکھے سوکھے ویلھے پیل وات پٹے ہاتاں پوری وتی کوں پناہ مل ویندی ہائی۔ پر پیل آج مریندا پیا ہا۔ ایہو پیل ہا جڈاں غدر پیا ہاتاں کئی لوکیں کوں پناہ ڈتی ہائی۔ ایہو پیل ہا جیندے پٹھ کئی شادیاں تھیاں ہن۔ ایہو پیل ہا جیندے پٹھ عربیں گھوڑے اُن ہدھے ہن تے گھوڑیں دے ہرٹکار تیں پکھیں دا پھڑکار جگ پیا سُنڈے۔ ایہو پیل ہا جیندے پٹھ ملاں فتویٰ ڈتا ہا جو اے پیل کراڑیں دی نشانی ہے تے اے قدیم پیل آج مریندا پیا ہا۔ پیل دیاں رتیاں دراڑاں واضح تھنی گیاں ہن۔ وتی دے لوکیں دا جھمٹ ہا۔ جیردھا پیل مریندا نہ ڈہدیں ہوئیں وی ڈہدا کھڑا ہا۔ اُنہیں دے چہرے ڈیکھ کے اینویں لگدا ہا جیویں پیل نہیں پیا مریندا، او آپ مردے پئے ہوون۔ جیویں اے رتیاں دراڑاں پیل دیاں نہ ہوون بلکہ اُنہیں دیاں ہوون۔ آخر جڈاں پٹھاں پہلا کہاڑا دراڑ تیں ماریا، بشکی بڈھڑے کنے نہ ریہا ”او پٹھاں! جاؤ! خان کوں آکھو وتی آ لے پیل نہیں مارٹ ڈیندے۔ پٹھاں حقے بقے تھی گئے۔ آکھن لگے جو اساں پیسے ڈتی اے“ وتی دے لوکیں کہیں جذبے وچوں اَلایا ”ونجو ونجو نہیں مارٹ ڈیندے“ آخر نہ چاہندیں ہوئیں ہک پٹھاں ٹریکٹریں چڑھ کے خان کوں چاون لگا گیا تے ہک پٹھاں قہوے دی کیٹلی چاڑی، وتی دے لوک مونجھے تھی

ناکک

سوچیندے پٹھے ہن۔ ہک ہئے کوں آہدے پٹھے ہن ”ڈیکھو خان کیا کریندے؟“
 بشکی پڈھر اوی چپ کر کے بھوئیں تیں لکیرے مریندا پٹھا ہا۔ ٹریکٹر دی کوئیں ہر کوئی
 اڈاہیں ڈیکھن پئے گیا۔ ٹریکٹر بند تھیا تاں خان لوکیں کنے حوصلے نال پکھیا
 ”کیویں حال اے؟“ بشکی پڈھرے سنگھ صاف کریندیں ہوئیں تمہید ہدی ”اونویں
 تاں خان ہاؤ پر عمر وچ توں میڈے پتریں داسینگا ہوئیں میں تہڈے ڈاڈے
 دے ویلھے ڈاہ ہاں سال دا ہوساں۔ میکوں چنگی طرحاں یاد ہے جڈاں دریا ڈھا
 لائی کھرا ہا ”وڈیاں وڈیاں بھکاں چیندا پیا ہا۔ ساڈی وستی وی ڈھادی زد اچ ہائی۔
 پیل تاں سرورد وچ آ گیا ہاتے ہک وڈی بھک دی لکیر پیل دے پارٹپ گئی ہائی۔
 تہاڈا ڈاڈا اپریں کنے سید بادشاہ کوں گھوڑی تیں چا آیا ہا۔ تہا کوں پتہ ہے تہاڈے
 ڈاڈے سید بادشاہ کوں کیا آکھیا ہا؟“ خان کھڑے تیں ہا ہندیں ہوئیں نہاں وچ چنگی
 ہلائی۔ بشکی پڈھرے آکھیا ”تہاڈے ڈاڈے سید بادشاہ کوں ہتھ جوڑتے رورو آکھیا ہا
 ”سید بادشاہ ہاؤ آل رسول ہاؤ میڈی ہر شے برباد تھی ونجے۔ مال لڑھ ونجے وستی ڈھ
 ونجے پر پیل کوں کجھ نہ تھیوے، شالا کجھ نہ تھیوے۔“

شاہ صاحب اپنا کھڑا ڈھانڈی بھک تے رکھایا ہاتے چا ولیں دی خیرات
 دا حکم ڈے ڈتا۔ خیرات تیار تھی تاں شاہ صاحب اپنا ڈو جھا حکم ڈتا ”جیر ہا بندہ جتنا
 کھا سگدے کھاوے پر گھر نہ نیوے۔ جیرھی نیچے او دریا اچ لوڑھ چھوڑے تے
 خیرات کھاپی ہر کوئی گھر لگا ونجے“ خیرات کھاپی ہر کوئی لگا گیا ”ڈھانڈی بھک ہائی
 تے شاہ صاحب“ تہاڈے ڈاڈے ساریں وستی آلیں کوں آکھیا ہا جو گھر دُعا منگی رکھو“
 پیل سدا سلامت راہوے۔ ساری رات ساری وستی پیل دی سلامتی دیاں دُعا میں
 منگدی رہی۔

فجر تھی تاں کیا ڈھدے ہیں ”پیل سلامت ہے۔ شاہ صاحب نماز پڑھدا

نائک

پئے۔ دریا اتنا پر یں گیا پئے جو بہوں دور کنے پائی دی دھونڈھل نظر دی ہے۔“
 خان کھڑے تیں پاسہ وٹایا۔ بشکی ہڈھڑے ڈپھیاں جوڑ کے خان کوں
 آکھیا ”میڈ اپتر! اے پل ساڈی سُنھاٹ ہے اتنی جلدی اپٹیاں سُنھاٹاں نہ بھل۔ اپٹے
 شاہر ہاہٹ دے صدقے ساڈے سر پل دی چھاں راہوٹ ڈے تے رووٹ پئے
 گیا۔“ خان پٹھاٹیں کوں واپسی دا حکم ڈتاتے بشکی ہڈھڑے کوں اپٹے نال کھڑے
 تیں ولا پہاٹس۔

اوں رات پل پٹھ وڈے زور دی جھمر کھیڈی گئی۔ فجر تھی تاں وستی کوں
 بشکی ہڈھڑے دی فوتیدگی دی خبر ملی۔ وستی آلیں اوکوں پل پٹھ دفن کر ڈتاتے ہر سال
 پل پٹھ جھمر کھیڈی آندی ہے۔

نواں زمانہ نویں سراغ

پوہ دیاں اندھاریاں راتیں ہن۔ پوہ پورے زور شور تیں ہا۔ رات دا کوئی
 ویلھا ہا، مینہ وس کے رُک گیا ہا۔ گوگھمن تیں گاج دا کڈا ہوں ناں نشان نہ ہا لیکن چھتر
 آسمان کوں اونویں کالا کیتی کھڑا ہا۔ اتجھی کالی رات ہائی جو ہتھ کوں ہتھ سجھائی نہ ڈیندا ہا۔
 ہوا وڈے زور شور نال چل دی پئی ہائی۔ ٹولہ دے شکار کئے اونویں لکدا ہا جیویں
 پوری دی پوری وتی واسک ناگ دے منہ وچ ستی پئی ہووے۔ شوکت موچی سوڑ
 چھوڑ کے مترن کیتے باہروں آیا تاں اوں اپنے آپ کوں آکھیا "میں اتجھی ڈراکلی تیں
 گھپ اندھاری رات زندگی ایچ نہیں ڈنھی" اجاں اوں اپنی گلھ اپنے نال مکائی
 ہائی جو اوندے کنیں ہک ڈراکلی چیک پئی چیک تر میت دی لکدی ہائی۔ چیک اتجھی
 ڈراکلی ہائی، اینویں لکدا ہا، جیویں کوئی زندگی موت دی ادھ وچ ہووے، زندگی آپ دو
 پھلکندی ہووے تے موت آپ دو۔ چیک اتجھی خوفناک ہائی، جنیں رات کوں ڈوڑا
 خوفناک کر ڈتا ہا۔ شوکت موچی دا اپنے گھر دے وچ وی وجود کمبدا کھڑا ہا۔ ایس خوف
 کئے اوکوں مترن پاہن بھل گیا ہا۔ کیوں جو اوندی توجہ چیک دو تھی، گئی ہائی۔ اجن او
 اندازہ لیندا اپیا ہا جو چیک کتھوں آئی ہے۔ اوندے کنیں ہی چیک آئی، اونویں متواتر ڈو
 ترائے چیرکاں اوندے کنیں پیاں۔ اوند ا اندازہ سچ نکھتا، واقعی! چیرکاں ممدی لوری
 دے گھروں آندیاں پیاں ہن۔ ہن ہک ادھ مرد تیں ہک ادھ تر میت دی پڑ ڈووی
 آندی پئی ہائی۔ جیویں اڈوں کوئی زندگی موت دی ادھ وچ ہا۔ لپڈوں شوکت موچی

نانک

اپنے خیالیں دی زد و بوج ہا "وہاں نہ وہاں نہ وہاں نہ وہاں دی کشمکش دے دوران اوں وت چیک سٹی۔ آخر نہ چاہندیں ہوئیں وی اوڈ انگ ہتھیں پیندا ممدی لوری آلی ہگلی جھا ہکن شروع کیتی۔ جیویں جیویں او ممدی لوری دے گھر دے نیڑے تھیندا گیا۔ پڑاڈ و واضح تھیندی گئی۔ واقعی! جبرہا معاملہ ہا ممدی لوری دے گھر ہا۔ اتنے تائیں او ممدی لوری دے طاق تائیں ہج گیا ہا۔ اوں اپنا ہتھ کونڈے کھڑکا وٹ کیتے اہکوں تیں نیتا لیکن نے کے ولا ہتھ پچھوں تیں چھک گھدا۔ اوں اپنے آپ کوں آکھیا "پتہ نہیں پچھیں مصیبت ایچ ہن" میں بے کونڈا کھڑکایا تاں او ضرور سوچیں، اہگیں ہک مصیبت ایچ ہائیں اتوں رات دے اتھے ویلھے کون کونڈا کھڑکیندے۔ کیوں نہ سڈ چا ماراں، میڈا الامدی لوری سناٹ دے" اے گلہ آکھ اوں سڈ مارڈتا۔ ممدی لوری حویلی دا کونڈا لہیندا لہا ہروں آیا۔ او کوں "کون ہائیں" پچھن دی لوڑھ نہ تھئی، کیوں جو او شوکت موچی دا الاسناٹ گیا ہا۔ شوکت موچی پچھیا "خیر ہے" نونہہ میڈی پہلا ہال جو بندی پئی ہے۔ کیرھا ویلھا تھی گئے۔ اہاں ہال باہر نہیں پیا آندا، تہوں در دیں تکلیفیں کنے چیرکاں بھرڈیندی ہے" ممدی جواب ڈتا۔ شوکت موچی آکھیا "کہیں نمازی دی ڈاڑھی دا وال پائی ایچ جھول تے پلاؤ چا"۔ "پلائی کھڑے ہیں" ہناں کپو چا"۔ "کپی کھڑے ہیں"۔ پچھیں نبی شاہ دی جھنگی دی چال دے پترے چھو او" او دی چھتوئی کھڑے ہیں۔ کیڑھے ٹوٹے ٹوٹے ہن جبرہے بچائی کھڑے ہیں۔ شالا آپ کوں رحم آوس"۔ ممدی لوری آکھیا

شوکت آکھیا "وت وی نہیں جایا"۔ "نہیں جایا" ممدی آکھیا

شوکت دا حیرت نال پچھنا "وت وی نہیں جایا" شوکت کوں اینویں لگا جیویں اوندے یقین تیں کہیں تکھی تلوار دا وار کیتا ہووے۔

پچھیں کو علاج رہ گئے۔ تلفق دا ٹھاکا کرا" شوکت آکھیا۔ میڈے کنے تلفق

نالک

کھو آئی۔ شوکت آکھیا ”توں گھبرانہ میں آپ سردار سلمان خان کوں ونج آہداں۔
اوکوں ساری حال حقیقت ڈینداں ”اللہ کر لسی آوسی پیا“۔

شوکت گلایاں جھگیندا، سلمان خان کوں سڈن آندا پیا ہا۔ ادھا گھنٹہ پہلے
اوندے اُتیں جیردھی خوف دی کیفیت ہائی او ختم تھی، گئی ہائی۔ او انداتاں خان دے گھر
دو پیا ہا پر اوندے دماغ اچ ہکا گلھ ہائی۔ جڈاں نبی شاہ دی حال کم نہیں ڈتا، بھلا کیا
حکیم، کیا تفق، کیا ڈاکدار علاج کر لسی؟“۔

اوندے اندروں یقین بھج تڑت دا عمل شروع تھی گیا ہا، او تنجھی کیفیت کئے
پہلے نہ ہا گزریا۔ اے گلھیں سوچندیں او خان دے درتیں پج گیا ہا۔ اوں خان
دے درتیں ڈو دفعہ کونڈا تیں ترائے سڈ مارے۔ خان ہاہروں آیا۔ شوکت موچی خان
توں سارا حال حوال ڈتا۔ خان تفق سنبھلیندا، شوکت موچی دے رے گلایاں جھگیندا،
مدی لوری دے درتیں سڈاں ڈتا۔ مدی لوری خان کوں گھر گھدی گیا۔ خان تفق
اچ ٹھا کا پیندا، کریندا ہاہرو ولیا آیا۔ تفق دے ٹھا کے نال ڈو ترائے تریمتیں دیاں کٹھے
چیرکاں نکھتیاں۔ مدی لوری ذرا جنب کے گھر دے ہاہرو آیا۔ خان پچھا ”سٹا“ کتھے نہ
سائیں“۔

کتھے نہ دالفظ سٹن کے شوکت موچی دا دماغ اچنی پچھلی گلھ دو ولیا گیا۔
اوں اپنے آپ اچ آکھیا ”میں نہ آکھیا ہا، جڈاں نبی شاہ دی جھنگی دی حال دے
پترے علاج نہیں کیتا، بھلا ہیا کیا شے علاج کر لسی“۔ تفق دے ٹھا کے تیں وتی دے
ہے لوک وی جاگ ہئے ہن۔ ست اٹھ چنے مدی لوری دے درتیں آہئے ہن۔
”خیر“ پچھ کے ہر کوئی آپو اپنا علاج ڈسٹن پئے گیا ہا۔ کہیں، کہیں پوٹی دا آکھیا۔ کہیں
کاڑھے دا آکھیا۔ مڑوی جتنے منہ ہن اتنے علاج ہن۔ آخر تیں ہر کوئی بکی گلھ کریندا
اپنے اپنے گھرس دو بھنے ”خدا کوں وڈیاں طاقتاں ہن“۔

شوکت موچی اپنے گھر دوولیا آندا ہا لیکن اوندے دماغ اچ اوہا پچھلی گالھ
 ہائی۔ آخر نبی شاہ دی جھنگی دی جال دے پترے چھتو اون نال ہال کیوں نہ جایا
 ہوسی؟“۔ اوندے دل تیں عقل دی بھڑاند شروع تھی، گئی۔ اوسو چنیدا آندا ہا، اہیں
 ایں کڈا ہیں نہیں تھیا۔ جیرہی مرض نہ ویندی ہووے ہا، نبی شاہ دی جھنگی دی جال
 دے پترے ہک ہک ہن۔ آخر! ہن اے مسئلہ کیوں بن گئے؟ اے کیوں! اوں
 ویلھے ونج منگی جیرہی اوتراں ہا ہندا سوڑ ونج نستا۔ لیکن جے تائیں اوکوں نندرنہ
 آئی او پچھلی گالھ سوچنیدا رہا۔ اوندے پچھلے یقین متزلزل تھیندے ویندے ہن۔
 اونویں سراغ ہولٹ دا گولو تھیا پیا ہا۔ اے گالھیں سوچنیدا اوکوں نندرا آ گئی۔ فجر
 کوں اوندی اکھ جیرہی ہلے کھلی، سجھ کتھاپن آیا کھڑا ہا۔ او اکھیں ملیندا حویلی دے
 باہروں نکھتا۔

مدی لوری دے دردے اہوں دول وچدا پیا ہا۔ اومدی لوری دے گھر دو
 ٹر پیا۔ مدی لوری ڈاڈا بٹیا کھڑا ہا۔ دول دی تھاپ تیں بیجوانچدا کھڑا ہاتے نال اے
 پول گاندا کھڑا ہا:

اے نواں زمانہ آیا ہے
 نونہہ سس نے سُخنا پایا ہے
 نونہہ منجے تے چڑھ ہا ہندی ہے
 سس بھانڈے مانجھن ہا ہندی ہے
 اے نواں زمانہ آیا ہے

لفظ ”نواں زمانہ“ سُن کے شوکت موچی کوں اوہارتو کی گالھ یاد آ گئی۔ او
 پچھوں تیں گھر دو بھناں۔ اوگلی وچ فردا آندے تے آپ کوں آپ آہدا آندے ہن
 نواں زمانہ ہے۔ ہن نویں یقین کولٹے پوسن ہن نویں سراغ لاوٹے پوسن۔
 ناکت

اصلی سنتاں

ملاں مشتاق چاچے دا چھوٹے لاداسنگتی ہا، ہر روز چاچے یوسف دی جاہ تیں آنکلدا ہا۔ ہر روز آلی کار آج وی آیا پٹھا ہا۔ چاچا یوسف سویل دا چپ ہا۔ حقے دی نکلی نکلی کرو کی لائی پٹھا ہا۔ ملاں مشتاق دو منہ کر کے چپ کوں تر وڑ لیس ”کیہاں اچھو تے سرور دا کو پر پیتی پٹھیں۔ سویل دا ڈاڑھی ڈاڑھی دی رٹ لائی پٹھیں۔“

ملاں مشتاق جیڑھا سویل دا سرور تے اچھو کوں ڈاڑھی رکھن دیاں اپیلاں تے نہ رکھن دے سزائیں دیاں دلیلاں ڈیندا پٹھا ہا۔ چاچے یوسف دو منہ کر کے آکھیں ”میں سائیں انہیں کوں آہدا آجاں ”آہدا“ دالفظ ملاں مشتاق دے تھوڈیں تیں ہا۔ چاچے یوسف آکھیا ”ہا ہا ایہو کجھ آہدا ہو سیں ڈاڑھی سنت ہے ڈاڑھی ثواب ہے۔ کیا صرف ڈاڑھی سنت تے ثواب ہے؟ کیا محمد پاک دے چوٹے مبارک نہ ہن؟ کیا چوٹے رکھو اونٹ سنت تے ثواب نہیں؟ محمد پاک مندری پیندے ہن، کیا مندری پاؤں سنت تے ثواب نہیں؟ سرور تے اچھو وی چاچے یوسف دو کن کیٹے کیٹے۔ چاچے یوسف اہٹی فلاسفی جاری رکھی۔ محمد پاک ٹردے ہن، ٹرن سنت تے ثواب ہے۔ محمد پاک ہاندے ہن، ہانٹ سنت تے ثواب ہے۔ محمد پاک کھاندے ہن، کھاوٹ سنت تے ثواب ہے۔ پیندے ہن، پیوٹ سنت تے ثواب ہے۔ سدے ہن، سمن سنت تے ثواب ہے۔ جاہدے ہن، جاہٹ سنت تے ثواب ہے۔ مکا مکدی، اتھاں تاں زندگی گزارٹ وی سنت تے ثواب ہے۔ ذرا تھے دادم لا کے چاچا یوسف ولا الکا تھیا“ پر اے ساریں دیاں ساریاں نقلی سنتاں ہن۔

ناکک

اصلی سنتاں تاں اے ہن ”محمد پاک گوڑ نہ مریندے ہن“ تہاں گوڑ نہ مارو
 محمد پاک حق الویندے ہن، تہاں حق الواد، محمد پاک مظلوم دے حامی ہن، تہاں وی
 مظلوم دے ہامی بٹو، آپ غریبیں، مسکینیں کوں نکلہ پیسہ ڈیندے ہن، تہاں وی
 غریبیں، مسکینیں کوں ڈیو۔ آپ ہوٹی وعدہ پورا کریندے ہن، وعدہ پورا کرو، بکھیں
 کوں نکلہ کھاویندے ہن، تہاں وی کھاواؤ، اے ہن اصلی سنتاں، جیڑہیاں اسان
 چھوڑ گئے ہیں۔ ذرا رک کے چاچے یوسف مشتاق ملاں کئے کچھیا ”وے اے ڈس
 ہاں! کڈا ہیں ثواب دی شکل و صورت ڈٹھی ہائی“۔ مشتاق ملاں گھاو مار گیا۔ چاچے
 یوسف خود ای ولا ولد اڈتا ”ثواب دی کوئی شکل و صورت نہیں ہوندی“۔ اونویں جیویں
 ہوا دی نہیں ہوندی۔ جیویں اسان ہوا محسوس کر سگدے ہن، اینویں ثواب محسوس
 تھیندے۔ اسان سو (100) روپے خدادے ناں تیں کہیں غریب یا مسکین کوں
 ڈیندے ہن تے دل دے اندر کھمن کھمدی ہے۔ ایہا کھمن کھمن ثواب ہے۔
 ایہوتاں رب ہے۔ پر اے کھمن نقلی سنتیں نال کڈا ہیں نہیں کھی۔

باقی میں آہداں! نیاز کر کے آہداں، مخلوق خدا تیں ترس کھاؤ، مخلوق کوں نقلی
 سنتیں دی آڑ اچ لٹن ختم کر ڈیو۔ مخلوق خدا کوں بھولوں نہ بناؤ۔ اسلام دی آڑ اچ
 اپنے برے کم نہ لکاؤ۔

”اسان کیڑھے برے کم کھڑے کریندے ہن؟“ ملاں مشتاق آکھیا۔
 چاچے یوسف آکھیا ”اٹھی وے اچھو آگلوں دا گھڑا چا آ، ایندے برے
 کم انگلیں تیں نہیں گنزیئے ونج سگدے“۔

مشتاق ملاں کھل داٹھکارا ماریا تے کھل کھل کے لیج گیا۔ کھل مٹھی تھی
 تاں، مٹھی مٹھی کھل اچ ملاں مشتاق چاچے یوسف کوں آکھیا ”ہاوے ہاہدی داہن
 توں ساڈے کیے ملاں پھٹیا پٹھیں۔“
 ”چاریں کھل داٹھکارا ماریا“

ڈیسٹن

وستی وچ ڈیسٹن دی افواہ کھنڈ گئی ہائی۔

”ہوندی تر میت ہے تے اُپٹھا الحمد پڑھدی ہے تیں ڈیسٹن ہن ویندی ہے؟“ ہک بولیا۔ ڈو جھے آکھیا ”سواری تر کھدی کریندی ہے“۔ پیل وی ٹورسپدی ہے۔“ تر تچھے آکھیا ”آہن ڈند ڈندالی جیڈے تھی ویندن“۔ پنجواں..... چھواں..... آخر تیں بشکو لوری آکھیا ”اے سارے رنگ روپ تر میت دے یار کوں ملن دے سانگے ہن۔ تر میت دی فطرت کوں کوئی سمجھ ای نہیں سکیا بلکہ سمجھن دی کوشش ای نہیں کیتی گئی نتاں ساری کائنات دارولا ای سمجھ آونجے ہا۔“

واقعی نورنائی چوتھا بندہ ہا جتیں ڈیسٹن کوں ڈٹھا ہا۔ پہلے کنے گھن کے نورے تک سارے ہکا گالھ کریندے ہن۔ ڈیسٹن دے ڈند ہتھ ہتھ جیڈے ہن۔ خشبودے ہکار ہن۔ گاہٹیں کنے جھری ودی ہائی۔ کالے کالے وال منہ تیں پردہ بیٹھے ہوئے ہن۔ منہ توں وال اوں ویلھے ہٹیندی ہائی جیڑھے ڈند کٹریندی ہائی۔ جڈاں ڈند کٹریندیں ساڈو ڈرکی ہائی تاں اساں پچھوتیں اوں ویلھے بھالیا جڈاں وستی آئے کھڑے ہاسے۔

پر شبیرا موچی انہیں ساریں گالھیں کوں واہم سمجھدا ہا تیں انہیں دے گالھیں تیں کھلدارہ ویندا ہا۔ شبیرا موچی وستی دا کڑیل جوان ہا۔ ٹھرک مزاج آدمی ہا، تہوں راتیں کوں چرک تک ہا ہرورہ ویندا ہا۔ پر شبیرے کوں کڈا ہیں ڈیسٹن نہ ٹکری ہائی

۔ اے گالھ وی نہ ہائی جو شبیرا ڈردا ہا۔ جے ڈرے ہاتاں ڈہن دی افواہ دے باوجود
 اٹنی عادت دے مطابق راتیں کوں چرک تک کیوں ودارا ہوے ہا؟
 نورے نائی آکھیا ”شبیرا! توں ساڈے گالھیں تیں یقین نویں کریندا، اللہ
 کرے تیکوں نکرے تیں تیکوں ڈرکدا ڈیکھاں“۔

”میں وی سکدا وداں میکوں نکرے، جڈاں نکر پئی، ٹھیکری ڈال سیٹے
 سائنس“۔ واقعہ وستی وچ ڈہن دے ڈرکے لوکی رات کوں وقتی ای اپنے گھریں وچ
 بند تھی ویندے ہن۔ وستی ایچ ہک ڈوجھے دی وساخ تیں آئے گئے، حقہ پیوٹا آلے
 وی وقتی اپنے گھریں دو سنبھل ویندے ہن۔ پوری دی پوری وستی ڈہن دے ڈرے
 چال ایچ پھڑکدی پئی ہائی۔ پر شبیرا تاں شبیرا ہا ”سروئے عادت ونجے“۔

وستی دیاں ساریاں وساخاں شوک کے گھرونج سدا ہا۔ وستی ایچ ڈہن دی
 افواہ تیں وستی دیاں ساریاں روئیاں ڈہن وات آ گیاں ہن۔ گھرے تیں گاؤٹ
 آلے کہیں رات آون ہا، تیں اکثر راتیں کوں بہانہ بٹا گھندے ہن۔ ایہو حال قصہ
 سٹاؤٹ آلیں داہا۔

بشکو لوری آکھیا ”ایویں لگدے جیویں وستی دے لوک وساخ بھلدے
 ویندے ہوون؟ تریمت ایہو کجھ تاں چاہندی ہے۔ اولوکیں دے دماغیں ایچ ڈہن دا
 ڈر پہا کے اپنے کم سدھے کریندی ہے۔ حتیٰ کہ اوندے پورے ڈرامے کنے اپنے گھر
 آلے وی بے خبر ہوندن۔ جے باخبر ہوون وی سہی تاں ڈرتے بدنامی کنے گھاؤ ماری
 رکھدن تیں تریمت کوں پھفاکیتی رکھدن“۔

وستی وچ ڈہن دا ڈرودھدا ویندا ہا۔ ڈہن ڈیکھن ایچ ڈوچار چٹے ہئے وی
 ودھ گئے ہن۔ پر شبیرا حیران ہا..... ساریں کنے زیادہ راتیں میں شوکداں، میکوں
 کیوں نہ نکری ہوسی؟ شبیرے موچی اپنے آپ کوں آکھیا ”راتیں اونویں شوکداں ہن
 ناکٹ

صرف ڈین کوں ٹکرن دی خاطر شوکساں۔“

وہی اچ صرف شبیرا موچی ہاجرہا بشکو رلوری دی گالھ تیں یقین رکھدا ہا۔
بھانویں جو اوں ڈین نہ ڈٹھی ہائی۔ لیکن محفل اچ آکھ ہا ہندا ہا ”ڈین شین کشے
نہیں ہوندی اے سارا رنگ روپ تریمت دا طلسم ہے۔“

شبیرے موچی جیرھی دل اچ ٹھائی ہائی اوکوں پورا کرٹ کیتے اوں اہٹی
پہلی رات شروع کر ڈتی ہائی۔ او اوں جھر، جنگل دیاں جاہیں پھر دا ریہا، جتھاں
جیرھے جیرھے بندے کوں ڈین ڈکھالی ڈتی کھڑی ہائی۔ چھیکو تیں او اوں جاہ تیں آیا
جتھاں ڈین نورے نائی کوں ڈرایا ہا۔ اوں سگریٹ بکھائی تے دھویں کوں ہک انداز
نال لے تیں پھو کا ڈتس، تاں اوں ہک ڈپھ ڈٹھاتیں نال اوندے کنیں چھن چھن
دی آواز پئی۔ او ہوشیار تھیا گیا۔ ہوشیار تاں او اگیں وی ہاپیا لیکن اوں اہٹی سگریٹ
بجھا کے تھیک اچو چھرا کڈھ کے اوکوں ڈیکھن پہہ تھیا۔

او آندی پئی ہائی۔ خشبو دے ہرکار نیڑے تھیندے آندے ہن۔ چھن
چھن دی آواز شبیرے موچی کوں تاڑی آندی ہئی۔ ہن کہیں ویلھے والیں اچ لگیے منہ
توں والیں کوں جھکا ڈے کے ڈند کٹریندی آندی ہائی۔ پر شبیرا دہلیا نہ بلکہ جڈاں
شبیرے ڈٹھا۔ ڈین اتنا نیڑے آگئی ہے جو ہن بھانویں ڈرک پووے، میں ڈرک
کے ایکوں پکڑ گھنساں۔ شبیرا اٹھی کھڑا۔“ شبیرے دے اٹھن تک ڈین وی شبیرے
تک بچ گئی تے شبیرے دے کڑیل جوان ہاہیں ڈین کوں اپنے شکنجے اچ گھن گھدا۔
پہلے پہل تاں ڈین بھٹدی بھٹدی رہ گئی۔ شبیرے کوں چک وی مریندی رہی۔
پر شبیرے دیں کٹھ ہاہیں کوں بھلا کیا تھیوٹا ہا؟ شبیرے جڈاں ڈٹھا ڈین ہارمن گئی ہے
۔ اوں ڈین دے منہ توں وال ہٹائے تاں۔ ہک لمحے کیتے او حیرت وچ گم گستان بٹیا
کھڑا ہا ”اوتاں شبیرے دی اہٹی ذال ہائی۔“

نانک

فجر تھسی تاں شبیرے موچی وستی آلے لوکیں کوں ڈسایا ”رات میکیوں ڈسین
 ٹکری تیں اگوں تیں کہیں کوں نہ ٹکری۔ نہ ڈسین دے ہتھ ہتھ جیڈے ڈند ہوندن تیں
 نہ ترکھ دی سواری کریندی ہے۔ تھیندا اے ہے جو اسوں داہل ویندے بیس تیں
 ساکوں شیں دے وجود نکے وڈے لکھن پئے ویندن۔ جے نال کوئی وٹ ہووے تاں
 ہروٹ پیل دا وٹ لگدے کیوں جو ساڈے دماغ اچ ڈسین تیں پیل دا تعلق ٹھوکیا
 کھڑے۔ باقی! بشکو لوری جیرہمی گالھ کریندے او سچ ہے۔“

شبیرے موچی دی گالھ تیں یقین تاں کہیں نہ کیتا لیکن اوں ڈسیندے بعد
 وستی وچ ڈسین کہیں کوں نظر نہ آئی۔

لُٹ دا قصہ

چاچا یوسف آہدے، میں کھوہ تیں کھڑا ہامی تیں میڈیاں دیدیاں آندے ہوئے چٹے ڈالے کوں تکی کھڑیاں ہن۔ ڈالے میڈے کنے ترائے چارو گھے پروں بریک ماری۔ وچوں تکھیں تکھیں ترائے آدمی لتھے تیں میڈی کھڑی کنک دی فصل تیں چٹے چٹے داٹے چھٹن پئے گئے۔ میں ہکل ماری، وے کون ہاؤ، اے کیا کریندے پئے ہاؤ تیں اہوں تیں تھیا۔ پراو میڈے پھکن کنے پہلے میڈے ڈو کھیلیں وچ چٹے داٹے چھیندے، ڈالا موڑیندے سفری تھے۔ ایتھاؤں ساڈی لٹ دی ابتداء تھیندی ہے، چاچے یوسف ٹھڈا ساہ بھر کے آکھیا، میں پکھیا ”او کیویں“ اینویں میڈا پتر، میں چار کھیلے کنک دے رادھی کھڑا ہامی، ڈو کھیلیں وچ چٹے داٹے ڈالے آ لے چھٹ گئے۔ جیکوں اَجکل اساں کھاد آہدے ہن۔ ڈو کھیلے بغیر کھاد دے رہ گئے۔ فصل دا وقت آیا تاں جہاں کھیلیں وچ کھاد چھٹی پئی ہائی او سب کنے چنگے تھے تیں جہاں وچ کھاد نہ ہائی او اہگیں آلی کار تھے۔ میں وچوں اَلایا ”ول تاں اے فائدہ تھیا، جو آبادی ددھدی آندی ہائی، اوندی ضرورت دی خاطر کھاد ضروری ہائی“۔

چاچے یوسف آکھیا ”توں سڈا جُل تیکوں تیڈے ساریں گالھیں دا ولدا ملدا آؤسی“۔ اساں جڈاں ڈٹھا، کھاد ناں فصل چنگی تھیندی ہے، داٹے اہگیں کنے ڈھیر آویندن، ساڈے اندر ولاج آگئی۔ ڈو جھے سال ساکوں اندری اندر ڈالے دی بھال تھیون پئے گئی۔ اساں سوچن پئے گئے، کڈاں ڈالا کھاد گھن کے آؤسی تیں

ناکک

ساڈیں زمینیں تیں اَن چھٹیسی تیں اساں فائدہ چیسوں۔ خیر ہک ڈینہ ڈالے کوں آندا
 ڈٹھا۔ ڈالے ایں دفعہ ساڈے کھوہ تیں بریک اَن ماری۔ کھوہ دے سارے لوک ٹخس
 تھی گئے تیں ڈالے آلیں کوں ڈنڈن ملن پئے گئے۔ کھوہ دے سارے لوکیں اچوں
 مدد و ہوں اُہالا ہا، ڈالے آ لے دے اہگوں ہتھ جوڑ کے آکھیس ”سائیں پہلے میڈی
 فصل اچ کھا د چھٹیسو“۔ ڈالے آ لے بندیں دے وچوں ہک سکی چرنی آ لے ولد اڈتا
 ”ہنن تہا کوں کھا درو پے ڈونال ملسی“۔ ”ہا ہا اساں روپیہ ڈووی ڈیون تیں تیار ہیں“
 مدد و ولد اڈتا۔

قصہ مختصر! اساں کھا د مل گھن کے زمینیں کوں ڈیون پئے گئے۔ اوں سال
 وی فصلوں چنگیاں تھیاں پر تر تھجھے سال اے تھیا، کھیلیں وچ اٹنجھیاں جڑیاں
 پوٹیاں ڈیکھن اچ آیاں جیر دھیاں اساں پہلے کڈا ہیں نہ ہنن ڈٹھیاں۔ و ت ڈالے
 آلیں کنے مشورہ گھدا گیا۔ اُنہیں آکھیا ”ہنن تہا کوں اے دوائی ڈیندے پئے ہنن“
 ایندوی روپیہ ڈو گھنوں اے جڑیاں پوٹیاں ختم کر ڈیسی۔ اوں سال کنے گھن کے ہر
 سال دوائی ڈیون لازمی بن گیا۔ ڈو جھے تر تھجھے سال اے تھیا جو فصل دے پتے سکون
 پئے گئے۔ سٹیں کوں کالی کالی بیماری ویرٹھ گھدا۔ و ت ڈالے آلیں کنے مشورہ گھدا
 گیا۔ ڈالے آلیں آکھیا ”ہنن تہا کوں اے سپرے ڈیندے پئے ہنن“ ایندوی روپیہ
 ڈو گھنوں اے بیماری ختم کر ڈیسی۔ اوں سال کنے گھن کے اَنج تائیں سپرے دوائی
 کھا د زمین دا حصہ بیٹے آندن تیں اساں ڈالے آلیں دا حصہ۔ توں آہدیں جو آبادی
 ودھن نال ضروری ہا پیداوار ودھے تیں پیداوار ودھاوٹن واسطے کھا د دوائی سپرے
 ضروری ہے۔ ہنن تیکوں ہک واقعہ سٹینداں شہیت ایندے نال تیکوں اٹنی گالھ دا ولدا
 مل ونجے۔ مین چار کھیلے رہیندا ہا می ڈو وچ کھا د دوائی سپرے کریندا ہم تیں ڈو کھیلیں
 کوں کھا د دوائی سپرے کنے پاک رکھی آیاں۔ ہنن مزے دی گالھ اے ہے جیرھے

نانک

کھیلیں وچ کھاد دوائی، سپرے نہیں کیتی۔ اوندی ہک روٹی میکوں رجا ڈیندی ہے۔
 تیں کھاد دوائی، سپرے آ لے کھیلیں دیاں چار روٹیاں رچ پورا نہیں کریندیاں۔
 ڈوجھی گالھ اے ہے جیڑھے کھیلیں وچ کھاد دوائی، سپرے کریندا ہم، ہن
 نہ کراں تاں فطری فصل وی نہیں تھیندی۔ ایندے برعکس او کھیلے جیندے وچ کھاد
 دوائی، سپرے نہیں کیتی گئے۔ او اپنی فطری فصل ڈیندے آندن۔ میڈا چن آں!
 پیداوار پائی نال ہے۔ کھاد دوائی، سپرے نال نہیں، کھاد آلی فصل دیاں چار روٹیاں،
 چار روٹیاں تاں ہن، پر بغیر کھاد فصل دی ہک روٹی دامقابلہ نہیں کر سگدیاں۔ اسان
 کھوہ نال فصل رہیندے ہا سے تاں ہس کھیلیں وچ کیوں جو پائی گھٹ ہا۔ ہن پائی
 زیادہ ہے تیں مربع کاشت تھیندے پئین۔ ایندے وچ کھاد دوائی، سپرے دا کیا تعلق
 بڈے۔

میڈا پتر! اے تاں ہس ساڈی لٹ دا منصوبہ ہا۔ ذراتوں آپ غور کر کون
 مفت وچ کہیں دے کیتے لکھاں روپے خرچ کریندے۔ ایس گالھ تیں غور کرو تاں
 وضاحت سامنے آویندی ہے۔ کھاد بناوٹ آ لے چاندے ہن، لکھاں روپے خرچ
 کرن نال اسان ارباں روپے کمیندے راہسوں۔ انہیں کوں پتہ ہا، کسان کھاد
 استعمال کریسی، اے کھاد فصل کوں فائدے دے نال نال جڑیاں پوٹیاں پیدا کریسی۔
 انہیں جڑیں پوٹیں کوں ختم کرن کیتے ساڈی دوائی وکی۔ دوائی زمین دیاں اے جڑیاں
 بوٹیاں ختم کریسی تیں نال فصل کوں تیل، سنڈی جیہاں بیماریاں لگسن، تیں سپرے وکی۔
 میڈا پتر! اوں ڈیندے توں گھن کے آج تیں، آگوں تیں، اسان انہیں دے
 کھنچے وچ نہیں۔ میں چاچے یوسف دو ڈٹھا جیندے اکھیں وچوں ہک نہ مکن آلی جھڑی
 لگی کھڑی ہائی تیں آج تیں و ہندی پئی ہے۔

قصور

”اوائے ہوئے..... اے کیا تھی گئے۔“؟

ملازی منجو ٹھے دی خبر تیں بشکی موچی افسوس کیتا تے نال آکھیں ”صدیں توں ایں آباد وتی وچ کڈا ہیں اتجھا وقوعہ پیش نہیں آیا۔ پر اے کیا تھی گئے؟ ساڈی وتی تاں امن دا پڑا ہا۔ اتھاں تاں قربانی آلی عید تیں وی کئی کئی لوک قربانی کریندن تے اکثر آہدن ”ضروری نہیں کہیں شے دی رت وھاؤ بلکہ رت ڈیوٹ واسطے تیار راہو۔ خدا کون بخش کرٹ دے رنگ پئے وی ڈھیر ہن۔ ساہ ہر کہیں کون پیارا ہے۔ جیوٹ دا حق ہر کہیں کون ہے۔ ول جیوٹ اساں جیوٹے کنے کیوں کھسوں؟ ہن ہر شے ڈھیر ہے پئی۔ ضروری نہیں جو ماس کھا دا ونچے۔ ماس کھاوٹ دے زمانے ننگھ گین۔ ڈڈھ بھرٹ کیتے خدا دیاں ہیاں نعمتاں وی ڈھیر ہن۔“

توں ایں وقوعے بارے کیا آہدیں؟ ”بشکی موچی دو لے شیخ دو منہ کیتا۔ جڈاں ڈو بندے گٹھے بُرا کم کریندن تاں انہیں دا ہک ڈو جھے تیں اعتبار ختم تھی ویندے۔ بندہ بندے تیں تک نہیں پیاد ہدا۔ اساں ہک ڈو جھے کون اپٹے دماغیں اچ نئے آوٹ ڈیندے۔ اساں ماحول نال اپٹے دماغ نئے بدلیندے۔“

سیاٹے آہدن: حاکم بدلن نال زمانہ بدلایا ویندے۔ سارا فتور ساڈے دماغیں دا ہے۔ ساری دی ساری عقل دی مار ہے۔ تیڈیاں اے میں تے سے پر آلیاں کالھیں ساڈی سمجھ اچ نہیں پیاں آن دیاں۔ کوئی کالھ کریندیں کالھ کر ”بشیرے پھوتی

نالک

لپٹا پڑکا پاسے میں کریندے ہوئیں دو لے شیخ کوں آکھیا ”جیویں توں پڑکا پاسے میں رکھ کے چھوہر رکھی و دیں۔ دستی تیکوں چھوہر باز آہدی ہے۔ پر توں آہدیں میڈا بھرا ہے میں ایندے نال بُرا کائی صرف تھوڈ چھداں تے تھوڈ چھمن کوئی گناہ نہیں۔ پر دستی آلیں کوں کون یقین ڈیوائے ”ہے نہ عقل دی مار؟“۔

اتھاں غریب سیاٹے دی کوئی گالھ نہیں سٹڈا پر بیوقوف پیسے آ لے دی ہرگئی سٹڈے ”ہے نہ عقل دی مار“۔ اتھاں نالی صاف کرک آ لے گٹاٹے کوں تہوں برابر جاہ نہیں ڈتی ویندی جو اونالی صاف کریندے ”ہے نہ عقل دی مار“۔ کل تک ایندی ڈھمی مریندے ہاسے آج وڈا عزت آلا ہے ”کرو بے عزت“۔ ”ہے نہ عقل دی مار؟“۔ اتھاں ایندے بھرا میڈے بھرا کوں ماریا ہا، تہوں اساں ایکوں پئے مریندے ہیں ”ہے نہ عقل دی مار“۔

چھوڑو یار! اتجھا وڈا وقوعہ وی کائی چینجھاں وڈیاں تساں کتاباں کھول پٹھے ہاؤ، آخر! اپنے خان دلہتر ہے، بشکی موچی آکھیا:

”ایندا مطلب تھیا جو خان دلہتر سپاہی، فوجی اچ کوئی فرق نہیں؟ خان دلہتر جو کرے وڈا کرے وڈا۔ پولیس جو کرے وڈی کرے وڈی۔ فوج جیکوں مارے وڈی مارے وڈی۔ آخر کے تائیں نہ کچھا ونچے؟“۔ دو لے شیخ عینک لہا کے حقے دی پھل تیں بھاہ رکھی تے چپ کر گیا۔

وقوعے دی یو پوری دستی اچ پھیل گئی ہائی۔ وساخ تیں جیڑھا آندا پیا ہا، او ایں وقوعے تیں افسوس کریندا آندا ہا۔ خان دے پتر دی ایں حرکت تیں دستی وچ سکھٹاں افسوس ہا۔ کاوڑناں دی کوئی شے نہ ہائی۔ اتجھی حرکت تیں دستی دا کاوڑ نہ کرک، اینویں لگدا ہا جیویں خان ساری دستی کوں عقل دی مار ڈتی کھڑا ہووے تے دستی دی میڈا خان میڈا خان کریندیں نہ تھکدی ہائی۔ خان کوں وساخ تیں آوٹ کئے پہلے پتر

ناکٹ

دی حرکت داپتہ لگ گیا ہا۔ کھڑے تیں ہا ہندیں ہوئیں آکھئیں ”ڈسودھی چودکوں
انجھی حرکت ایندے دماغ اچ آئی کیویں ہے؟ چلو میاں! تیکوں کوئی مسیت دے
امام کنے کاوڑ ہائی وی سہی تاں اوکاوڑ ہا ہروں ماریں ہا اے کیا کہتی۔“؟

مسیت دا امام وی وتی داہاتے خان دے پتر دا چار پنچ جماعتیں دا کلاس فیلو
وی ریہا ہاتے وتی دی کلمی مسیت اچ نماز پڑھیندا ہا۔ اچ وی پیشیں پڑھیندی کھڑی
ہائی۔ وتی دے کجھ لوکیں نال خان دا پتر وی نماز پڑھدا کھڑا ہا۔ پہلی رکات دے بعد
ڈوجھی رکات دے بعد سجے وچ خان دا پتر امام کوں نماز اچ گئی تیں ڈو ترائے مکھیں
مریندا مسیت اچوں نکھتا گیا۔ ایں وقوے دی خبر وتی اچ پھیل گئی ہائی تے وساخ
تیں پہلی اطلاع ڈیوٹ آلاملازی منجوٹھ ہا۔

خان وساخ تیں پٹھیں وچوں ڈو بندے اپٹے پتر کوں سڈن کیتے پٹھ
ڈتے تیں ہک بندہ امام صاحب دو بھیج ڈتاتے خادی کٹائے کوں آکھئیں ”ساوی
سیک“ خان دے پتر کوں سڈن آلیں وچوں ہک خالی ہتھ ول آیا ہا پر امام صاحب آ
گئے ہن۔ خان اپٹے پتر دی جاہ تیں امام صاحب کنے معافی منگی۔ جیکوں اوں یقیناً
قبول کرٹا ہاتے لھلے دے بعد ساری گالھ آئی گئی تھی گئی۔ آخر تیں امام صاحب
ویندیں آکھیا ”اوں کنے پچھائے ضرور میڈا قصور کیا ہے؟“۔

”تہاڈا سائیں کوئی قصور نہیں، چھوٹے خان کوں عقل دی مار ہے“ خان دی
بجائے دو لے شیخ آکھیا۔ امام صاحب لگے گئے ہن۔ ساوی دے پیالے خیر تھیندے
پئے ہن جو اتوں خان دے پتر تے اوکوں ڈو جھے سڈن آلے سلام ان کیتا۔ خان
اوں سیتی پتر کوں مندیں نال چا گھدا۔ دھی چودا ”تہڈا کلاس فیلو وی ہا بے غیرت آولا
مسیت انجھا کم او نماز پڑھیندے ساڈیں بالیں کوں قرآن پڑھیندے۔ توں اوکوں
نماز اچ مکھیں مارن پئے گھیں۔“ خان دلہتر نہ ہوندا تاں وتی آلے تیکوں بندوخ مار

نالک

ڈیون ہا۔“ دھی چوہا آترائے ہالیں داپوتھیا کھڑیں، عقل ذراوی نوی آئی۔
 خان پتر دے ہڑگے چھکیے تیں نال پچھیس ”آخر تیکوں کہیں کاوڑ
 ہائی؟“۔ ”کوئی نہ ہائی“ آخر کوئی تاں ہائی ”ابا! کوئی گالھ نہیں۔“ ”پچھیں تا میں اسجھا
 قدم کیوں چاتے؟“۔

میں اپنے کیتے تیں شرمسار ہاں۔“

پر خان اڑ گیا ”کوئی گالھ ضرور لگدی ہے جیڑھی توں ڈسن نویں چاہندا۔“
 ”ابا! کوئی گالھ کاسنی تہا کوں اسجھی شکایت ولانہ ملسی۔“

”پتر میں سپڈ اپو ہاں، کوئی گالھ ضرور ہے۔“

بشکی موچی چھوٹے خان کوں آکھیا ”اپنے پیو کوں رنجانہ کرو، کوئی گالھ ہے

تاں میڈے کن ایچ ڈسو چا، میں آپ خان کوں ڈسیساں۔“ آخر اسماں تہا ڈے
 ڈاڈیں باہیں کنے نوکریاں ڈیندے آندے ہیں۔“

چھوٹا خان تیں بشکی موچی کلہے تھئے تاں چھوٹا خان کوئی گالھ کریندا وساخ

توں لگا گیا تے بشکی موچی پچھوں تیں مڑیا، تاں بشکی موچی دے رُخساریں تیں

جیویں رت کویلیاں وانگوں ٹردی ہووے، ایویں لگدا ہا جیویں بشکی موچی اندری اندر

مُسکداوڈے تیں اوند اظہار منہ کنوں نہیں پیا کریندا۔ نیڑے آکے بشکی موچی افسوس

تیں مُسکارے دے ر لیے ملیے انداز ایچ آکھیا ”چھوٹا خان آہدے! چھوٹے لا

ایکوں ایں تیں کریندے ہا سے آج اے سا کوں نمازاں پڑھیندے۔“

وساخ تیں پٹھے ہوئے بندیں دی کیفیت وی افسوس تیں مُسکار دے نال

ظاہر تھئی۔ دو لے شیخ بشیرے پھوتی دو منہ کیتا، تاں بشیرے پھوتی اپٹا پٹکا پاسے توں

کھسکا کے سدھا سر تیں جوڑ گھدا۔

نالک

کھیڈ

سارے اوکوں بودلہ سڈ یندے ہن ”شکلوں وی بودلہ، عقلوں وی بودلہ، وتی
 اچ ہر کوئی اوندے بارے اندازے لائی رکھدا ہا۔ کوئی آہدا ہا ”موئے عقل دا ہے، کوئی
 کچھ باہوے ہا، جڈاں ہے موئے عقل دا تاں ہوسی وی حسی“؟ کوئی آکھے ہا ”شودا
 اللہ دا ڈاڈا ہے۔“ کوئی آکھے ہا فقیر، کوئی ملنگ، کوئی کشتے، کوئی کشتے، مُردی جتنے منہ ہن
 بودلے دے اُتے ناں ہن۔ اونویں اوند ااصل ناں ساوٹ ہا۔ تہوں تاں فریدی نائی
 گستان آ لے راہ کنے کڈا ہیں گزرے ہا تاں، بودلے دے وات وچوں واہندیں
 لالیں دوا کھدا اشارہ کر کے آکھے ہا۔

”ساوٹ سائیں! ساوٹ وسائی پٹھے ہاؤ، تے بودلہ اپنی بودلی کھل بٹاتے
 کھل باہوے ہا“

بودلہ وتی کنے چھی ست ایکڑ پریں سارا وقت گستان اچ گزریندا ہا۔ گستان
 دے اندر وتے ایڈوں اوڈوں چالیں دے جھنڈ ہن۔ بندہ تاں ڈینہ کوں وی ویندیں
 ہوئیں ڈردا ہا پر بودلہ ڈینہاں راتیں گستان اچ گزریندا ہا۔ ٹکر پائی کیتے ڈینہ اچ
 کب ویلھے وتی وچ آندا ہا۔ گل اچ بٹھا چولا تیں منجھ بٹھی پرائی ڈیڈھی بودلے دا
 لباس ہا۔ بودلہ آلا نہ سگدا ہا پر اوندے ناں تیں سڈ مرتبے ہا تاں سُن گھندا ہا۔ آلاوٹ
 دی شودا ہوں کوشش کریندا ہا لیکن آلا نہ سگدا ہا۔ ہس تے ہتے سمجھیندے ہن۔
 اوندے اشاریں کنے کئی نہ کئی گالھ سمجھ آ ویندی ہائی۔ بودلہ اچ بختاں چنڑکی دے

نانک

پئے وی فوتکی دے چاول کھا کے ولاگستان ولیا ویندا ہا۔

بختاں چنزو کی وستی دی مشہور رن ہئی۔ کنگ رنگی وڈی چنزو میل رن ہائی۔
پیریں دیں کھریں کون گھرے دی چھوٹی نال رہگڑ کے چمکائی رکھدی ہائی۔ پیریں
دیاں کھریاں ڈیکھ کے ہر وئیندے قدم تیں انویں لگدا ہا جیویں رت دیاں پھیلاں
گھریں کنے نکل کے منہ تے آپ پوسن۔ واٹواں وجود موٹی اکھ پتلے پتلے تھوڈے سینہ
تاں سینہ ہا۔ جڈاں گھادی ہنڈھڑی چا کے ٹرے ہاتاں ہر محبتی جھگوں ویٹ کھڑا ہا۔
مگر مجال اے جو کئی محبتی کھنگ کھنگو راما رے یا چھیں تے ہتھ پھیرے چا۔

جے بھل کے کوئی کھنگ کھنگو راما رے ہا چا تاں بس اوندی خیر کائناں ہائی۔
بختاں چنزو کی اوندے گھر اپنی چنزو کی ونج ہلیندی ہائی۔ تہوں تاں او ستی ونج چنزو کی
مشہور ہائی۔ مجال اے جو کوئی تربیت اوندے نال موہڈا ڈیوے۔ گالھ گالھ تیں کوئی
نہ کوئی گالھ جوڑ گھنٹن بس بختاں چنزو کی داکم ہا۔ ہک دفعہ سکینہ موچاٹی اوندے نال متھا
ڈتا ہا۔ بختاں چنزو کی اتجھے چٹے چوہائے ہن جو وستی چھوڑ کے ڈوجھے گودے دے
ہمسائے ونج پیٹھے ہن۔ وستی ونج کتھاہیں میل جاگا ہووے ہاتاں بختاں چنزو کی اہوں
اہوں ہوندی ہائی۔ بختاں چنزو کی دی شادی نکی عمر اچ تھئی ہائی۔ ہن اوشاب دے
اوں حصے ونج ہائی جتھاں ہر کوڑھی صورت من کون بھاوٹ پئے ویندی ہے۔ پراو
ترائے ہال جن کے ہن بیوہ تھئی پٹھی ہائی۔ پئے جیندا ہاسی وی تاں گزران مال
پہاروں تیں ہائی۔ پئے دے مرٹ دے بعد وی گزران او ہا ہائی پر کم سارے بختاں
چنزو کی ہن آپ کریندی ہائی۔

اوندے پئے کون موئیں ہوئیں تر تھجا چوتھا مہینہ ہا۔ اولکار اچ ڈاٹری
ولھیتی گھا کپن آندی پئی ہائی۔ گھاتاں او اونویں وی روز کپیندی ہائی۔ آندی ویندی وی
گستان آ لے راہ کنے ہائی۔ آندی ویندیں بود لے کون وی ڈہدی ہائی۔ پراج گستان
ناکت

دے سامنے راہ کئے گزر دیں ہوئیں بود لے دوڑ بیکھ کے کھڑ تھی۔ بود لہ اپنے آپ کئے بے نیاز اٹھی بے نیازی اچ پٹھا ہا۔ بختاں چنزو کی بود لے دے نیڑے آ کے آکھیا ”بودلی دا پٹھیں“ تے آپ ای بود لے دے سامنے ول پٹھی۔ بود لے لالاں وہندیں اٹھی بودلی کھل منہ تے جوڑی۔ بختاں چنزو کی بود لے دے نال آلاوٹ پئے گئی۔ ”آلاوٹ کیا پہہ تھی؟ آپ ای پتھدی ہائی؟ آپ ای جواب ڈیندی ہائی۔ بس بود لے دو جیر ہلے ڈیکھے ہا بود لہ اٹھی بودلی کھل منہ تیں جوڑیندا ہا چا۔ بختاں چنزو کی اپنا ڈاٹری کپڑا سنبھالیا بس اٹھن آلی ہائی۔ ”بود لے دو منہ کر کے آکھیں“ بود لہ! آج تیکوں کھیڈ کھیڈ الاں؟“

بود لے دے منہ تیں بودلی کھل جوڑ گئی۔

بختاں چنزو کی ڈاٹری کپڑا چھوڑ کے بود لے دی پھنڈی ٹولن پئے گئے۔ آپوچاٹاں بختاں چنزو کی ہاسہ کریندی پئی ہائی۔ لیکن جیر ہلے پھنڈی پھنڈا اچ تبدیل تھی تاں اوندے اندروں ترائے چار مہینے دے بگھ ہاوی تھی گئی۔ بود لے دیاں آکھیں بختاں چنزو کی دے منہ تیں بک گیاں ہن۔ اوندی بودلی کھل ہک مسلسل پھکی کھل بن کے اوندے منہ تیں کھل گئی ہائی۔ بختاں چنزو کی بود لے نال کھیڈ کھیڈ دی ڈاٹری کپڑا سنبھلیندی چالیں دے جھنڈا چوں نکلدی گھا دوڑ پئی۔ اوگھا آلے راہ تیں فردی آندی ہائی پر اوندے اندروں سے سے وسواس اٹھدے آندے ہن۔ او اپنے آپ کوں ملامتاں کریندی آندی ہائی۔ ہوئیں ہوئیں کے کیا تھیا گئے؟ میں تاں ایس نہ ہم، میں تاں اے نہ چاہندی ہم۔ او چاہندی ہائی بھانویں نہ چاہندی ہائی۔ جیر ہا کجھ تھیوٹاں ہا او تھی گیا ہا۔ لیکن اوساری رات آپ کوں ملامتاں کریندی رہی۔ او کوں ساری رات نندر نہ آئی ہائی۔ او ڈوڑ ترائے ڈیہاڑے گھا کپن وی نہ گئی۔ اوندی طبیعت بے چین ہائی۔ آج چوتھا ڈیہاڑا ہا! بختاں چنزو کی جیر ہے ویلھے گھا کپن

داکت

ویندی ہائی، اوہو ویلھا ہا، وستی وچ لوک ڈ ہدے ہن۔ کڈا ہن نہ استجھا تکھا ٹرن آلہ
 بودلہ، ہک تسلسل نال تکھا ٹردا آندے۔ ہک ہتھ اگوں پچھوں ایویں مریندا آندے
 جیویں کوئی فوجی پریڈ کریندا آندے۔ ڈوجھا ہتھ پھندٹی تے رکھی، کھیڈ کوں تھیڈ.....
 تھیڈ وستی دو آہدا آندے۔ گھریں دے ہاہروں مال پدھیندیں، کھولیندیں، پاہ
 سٹینڈیاں تریمتیں وی بودلے دو ڈیکھن پئے گیاں ہن۔ وسوڈھو لکی بختاں چنزو کی کوں
 سڈ مار ”اڑی ہاہروا ڈیکھ بودلے کوں کیا تھیا آندے“؟ بودلے دے نال اوٹ دی دیر
 ہائی جو بختاں چنزو کی دے پیریں وچوں بھوسیں نکھتی گئی۔ ڈھنگی گاں چھوڑیندی،
 بوچھن سنہلیندی ہاہروں آئی۔ بودلہ وستی وچ داخل تھی گیا ہا۔ اوکوں ڈیکھن آلے
 چٹے ہنٹ اوندے پچھوں پچھوں آندے پئے ہن۔ جیرٹھے ڈ ہدے آندے ہن او
 پچھوں رلدے آندے ہن۔ بودلہ اونویں دا اونویں ٹردا آندا ہا۔ اوندے انداز اچ کوئی
 تبدیلی نہ آئی ہائی۔ اوندی بودلہ شکل وچ کجھ کجھ حیرت لگدی ہائی۔ اوندیں اکھیں وچ
 کوئی گول ہائی جیرٹھی اوکوں ایڈیں اوڈیں نہ ڈیکھن ڈیندی پئی ہائی۔ بختاں چنزو کی
 دا چور چنزو کاہلیندا آندا ہا۔ پریڈوں وی بختاں چنزو کی ہائی ”گالھ! چوں گالھ جوڑ گھن
 وی کوئی بختاں چنزو کی توں سکھے“۔

بختاں چنزو کی جڈاں ڈٹھا بودلہ تے بودلے دے پچھو نکلے وڈے (جنہیں
 کوں کوئی پتہ نہ ہا بودلہ ویندا کتھاں پئے) اتنا نیڑے آگئے جو میڈا زوردا الاونٹ انہیں
 تائیں بچ ویسی۔ بختاں چنزو کی اپنے اندروں دے چور کوں لکا کے تریمتیں دو اکھیں
 کڈھ بودلے دو ہتھ دا اشارہ کر کے آکھیس ”کھیڈ الو پوکوں کھیڈ“ کتیاں رناں
 آہدی رہی آں ایندا ٹکر پائی وی گستان کوئی ڈے آیا کرے۔ ڈیکھو دھی پود کوں
 کنواریں چھوہریں دے اگوں ننگ کڈھی ودے۔ نہ کہیں ایندے نال پیار نال
 الائے نہ کہیں ایکوں چھمک ڈکھالی۔ بودلہ بودلہ کر کے سرتے ان چاڑیے تے۔

نانک

وستی دے نکے وڈے، تریمتیس جوآن بختاں چنزہ کی دیاں گالھیں توجہ نال
 بُدے کھڑے ہن۔ بود لے وی اپٹی پھندٹی توں ہتھ چا گھداہا۔ او بودلہ بٹیا کھڑاہا۔
 عقلوں وی بودلہ شکلوں وی بودلہ بختاں چنزہ کی آکھیا ”ڈٹھے وے میں ذرادڑ کے نال
 الائے بندے دا پتر بٹیا کھڑے۔ اتنجھیں کوں سمجھاوٹ دی لوڑھ ہے۔ پر اسوں
 سارے وستی آلے ایس کنے خار کریندے ہن۔ ایندے کٹھے کھاندے نئے ایندے
 کٹھے پاہندے نئے۔ ہن وی کوئی اتنجھا نہیں جیرہا اینکوں سنبھالٹن دا ذمہ چا وے
 ”کوئی ہے ایندا ذمہ چا وٹن آلا بختاں چنزہ کی کٹھ دو اشارہ کیتا“۔ ساریں ہٹھ تیں منہ
 ماریا چا۔ بختاں چنزہ کی آکھیا ”کوئی کائیں تاں اتنجھا؟ میں آپ ایندا ذمہ چنیدی ہاں۔
 میں آپ ایندی صفائی ستھرائی دا خیال رکھساں۔ میکوں کہیں انسان کنے کریر نہیں
 آندی“ تے کٹھ دے وچوں بود لے دا ہتھ پکڑ کے گھر دوڑدی آندی ہائی۔ اینویں
 لکھدا ہا جیویں او اپٹی کھیڈدی جیت پاتی آندی ہووے۔

قربانی

اکوی ہزار اچ قربانی داؤ چھا آ گیا ہا جیندے وچ ست بھیوال ہن۔ انہیں
ست بھائیوالیں وچوں سرور چڑھو یا او بھیوال ہا جیندی و ساخ تیں و چھا پدھا کھڑا ہا۔
ہر بھیوال وچھے کیتے اٹا، داٹے، کھل کنے ایں واری واری ویندا پیا ہا جو حق قربانی ادا تھی
ونجے۔ مالک کنے اے وچھا حج دے ڈینہ چھک آئے ہن تے ہکی رات اچ حق قربانی
ادا پئے کریندے ہن۔ دیگر تھیندی پئی ہائی جڈاں اے وچھا چڑھوئے دی و ساخ تیں
آیا ہا۔ اوں ویلھے سرور دے چھی ست سنگتی ساوی چھاٹ کے خیر پئے کریندے ہن۔
وچھے کیتے نویکلا کلاہ ماریا گیا تے اوں کوٹھے وچ پدھا گیا جتھاں سارے ساوی پی
بھا پٹھے سکیندے ہن۔

”ڈیکھ ہاں ماماں! قربانی کیتے ٹھیک نہیں“ سرور چڑھوئے اپٹے مامے کنے
تصدیقاً پکھیا۔

”ہا ماماں وچھا تاں نہیں پورا وچھیر ڈسدے“ ویدو چڑھوئے سرور دی
تصدیق کیتی تے نال آکھیس

ڈیکھ ماماں! لوک ہک جانور کوں کوہن دی خاطر ترائے ترائے ہزار ڈے
ست بندے رل ویندن پر کہیں غریب کوں ڈیون دی خاطر تہاڈے اچوں کوئی ہزار نہ
ڈیکھی اتھاں کوئی مفاد کھڑے جو گوشت آویندے اتھاں خالی اللہ داناں۔

”سنت ابراہیمی ہے“۔ سرور آکھیا

وَت تپڈی اوہا گالھ ہے ماماں! ویدو چڑھو یا اے گالھ آہدیں ولا کوئی گالھ
 کرٹ دی اُر کیتی پر عارف نیاز دی اکھ عینک اچوں اٹھی ”آہدن ابراہیم کئے پہلے
 جیرھا وڈا ہوندا ہا او ہر سال بندے کوہن دی قربانی کریندا ہاتے او بندہ کوئی غریب
 ہوندا ہا۔ ابراہیم نے آکے ایں رسم کوں تر وڑیئے تے اے آکھیے ”جو اللہ دے راوتیں
 اپنی پیاری شے قربان کیتی ونجے تے بندے دے کوہن کئے جانور دا کوہن بہتر
 ہے۔“

ٹھیک ہے پر گھٹ توں گھٹ اتنا تاں تھیوے جو ”گاں“ تاں نہ گٹھی ونجے
 منشی ساوی دادورا موندھا کریندیں ہوئیں آکھیا۔
 ”کیوں“ مشتاق ملاں اپنی ڈاڑھی اچ کنگھی کریندیں ہوئیں آکھیا
 جیرھا عیدنشی تیں ساوی پی گھندا ہا۔ ساڈے ہندو بھرا یوں ”گاؤ ماتا“ آہدن۔ منشی
 آکھیا۔

”اے کفرے“ ملاں آکھیا۔ ”یار قربانی تاں پئے جانور نال وی تھی سگدی
 ہے، ضروری نہیں جو گاں گٹھی ونجے۔“ ہا ضروری ہے آخر مسلمانیں تیں کراڑیں اچ
 فرق تاں راہوے۔“

”فرق کرداریں نال ہوندے“ منشی ہی گالھ کرٹ چاہندا ہا پر بشکو فقیر آکھیا
 میں آہداں سر و گوشت ای نہیں کھاوئاں چاہیدا۔“ جانوریں کوں بندہ نہ کھاوے تاں
 اے بندیں کئے ودھ وین تے بندیں دی سیٹ سنبھال گھنسن“ شفقت ارا میں
 سگریٹ بچھیندیں ہوئیں آکھیا۔

اجاں ایں وچھیر تیں قربانی دیاں گالھیں شروع ہن جو سرور چڑھوئے دے
 ڈو پتر ابرہی تے فخری جیرھے کچی پکی پڑھدے ہن، کوٹھے وچ داخل تھئے۔ اے
 ڈوہیں گھر و خبر لہے تے دساخ تیں قربانی دا وچھیر ڈیکھن آئے ہن۔ فخری شش پٹ
 ناک

تے وچھیر دو مونہہ کر کے آکھیا ”تکڑا تھیویں فجر کوں تیکوں کوسوں“۔

اچھا چاچا ایکوں چھرے نال نہ کوہسن“ ابرہی بشکو فقیر دامر چا ہلا کے
 تصدیقاً پکھیا ”ہاچا چا ایں شودے کوں چھرے نال کوہسن۔ ڈیکھ! ایں شودے دی
 ماء پریں روندی پئی ہوسی۔ اے شودا سویرے کس ونجئے۔ ایندے بھینٹیں بھرا کلہے تھی
 ویسن (پتے اووی گسدے پین) ڈیکھ! توں آہدیں تیڈے بھرا کوں کوئی کوہوے؟“
 بشکو فقیر اے گالھیں اتنھے لہجے نال کیتیاں جو فخری تے ابرہی دے اکھیں وچوں نمی آ
 گئی۔

مدی دی کہانی

رات دا کوئی ویلھا ہا۔ میں چوری اٹھ ہدی آندا پیا ہا می۔ پہاڑ دی بغل بغل
گھدی آندا ہا می۔ جیڑھا اٹھ چوری کیتی وڈا ہا می ہوں تیں چڑھیا وڈا ہا می۔ پریں کنے
کھمن دا او شاہن و اصح کھمن تھی ہا گیا ہا۔ میں وڈ و ردی نائیں دے تل اچوں گزر داپیا
ہا می۔ تل دی لمی کندھی کنے اٹھ اُ بھی کندھی چڑھیا تے نال کھمن دالسا کارا پیا میں
سامنے جوڈ ٹھاتاں ہک جو ان مول ماری، مونڈھے تیں چھاوی کو ہاڑی چاتی لمے دو
آندا پئے۔

میڈے اندرو ڈردا جھولا آیا تے شہیت اوندے اندروں وی۔ او میکوں
ڈیکھ کے راہ کنے پاوہلہ تھیا۔ میں محسوس کیتا جے میں عیبی ہاں تاں ہے اے وی عیبی۔
میں جو ان کوں سڈ ماریا، کھڑاں جو ان آں کون ہائیں؟ پر جو ان میڈی کہیں گالھ دا
ولدانہ ڈتا تیں اگیں کنے پیر تکھے کر گھدے۔ میں اٹھ دی مہار جو ان دو موڑ ڈتی تے
نیڑے تھی گیا۔ میں ولا پچھیا ”وے کھڑاں جو ان آں کون ہائیں تے نال اٹھ توں
لہہ کے بج چھک گھدا“۔ میں بج سدھا کیتا ہا، اوں میڈ و کو ہاڑی آون ڈتی۔ میں
اہوں بج ڈتا تے بس بھڑاند شروع تھی گئی۔ کوئی اٹھ کوں پانی پلیندیں جتنا بھڑیے
ہوسوں بھڑدیں بھڑدیں اوندا پڑکا جو لتھاتاں میں کیا ڈہداں اوتاں تریمت ہائی۔ پچھیں
میں چاٹ بچھ اوندے سینے تیں ہتھ ماریا تاں واقعی سچ ہا او تریمت نکھتی۔ او کوں وی ایس
گالھ دا پتہ لگ گیا جو جو ان سُنھاٹ گئے۔ ”میں تریمت ہاں“ پچھیں میں بھڑدیں
ناکک

محسوس کیجا جو تریمت سُخڑ بجن نال جیویں اوندے اندروں تریمت دا کوئی نفسیاتی خوف سوار تھی ہکیا ہووے تے اوندے اندروں اوقوت نہ رہی ہووے جیڑھی پہلے میڈے نال بھڑدی پئی ہائی۔ مکا مکدی میں اوکوں ہدھ گھدا تیں اٹھ تیں ہاہیندا منزل دور وانہ تھیا۔

تیں کوئی تریمت نال بُرا شرا کیجا؟ خادی کٹاٹے وچوں کچھ گھدا۔ خادی کٹاٹے جیڑھا ممدی واچھل کوں روئی ڈیون آیا ودا ہا۔ ممدی واچھل چاوڑے سینے نال شیر کڑیل جوآن ہا۔ جیندی کوئی اچی ہائی نہ پئی۔ وستی وچ پور مشہور ہا تیں وڈا جوآن سڈیندا ہا۔ وات وڈا ہا سی تہوں لوکی واچھل سڈیندے ہانس۔

ہک دفعہ ہک وستی وچ ڈاند چوری کریندیں پکڑیا ہکیا ہاتے اُتھوں دے لوکیں اوندی جگھ بھنٹی ہائی۔ جگھ بھنیجن دے بعد اوچوریں چکاریں کنے نقار تھی ہکیا ہا تیں خان اونکوں اپنے تریجھے کھوہ دی گادھی تیں پہا ڈتا۔ اوندی روئی خان دے گھروں آندی ہائی۔ خادی کٹاٹے وی خان دانو کر ہا۔ ہر روز آلی کار آج وی ممدی واچھل کوں روئی ڈیون آیا ودا ہا۔ ممدی واچھل خادی کٹاٹے کوں اٹھی چوری دی زندگی دا انوکھا قصہ سُئیندا پٹھا ہا۔ ممدی واچھل خادی کٹاٹے کوں آکھیا ”میں اوندے نال کوئی بُرا شرا نہ کیجا۔ میں اتجھی کوئی وی حرکت اوندے نال نہ کییتی۔ بے شک! میں اوندے نال کجھ وی کر سگدا ہا می پر کہیں طرانویں اوندی اتجھا سوہٹا میڈے نال مردیں وانگ بھڑاند کرن، میڈے اندروں کوئی احترام پیدا کییتی کھڑا ہا۔ میں اے آکھ سگداں جے اوندی پردہ چاک نہ تھیوے ہاتاں ممکن ہے میڈی ہار تھی ونجے ہا۔ خیر! میں اونویں پہاڑ دی بغل بغل گھدی آندا ہا می پر جڈاں میں پہاڑ کوں چھوڑ پوادھ دوراہ گھدا تاں دل آکھیا ”اینکوں چھوڑ ڈے“ پتے کہیں بابت ماری ہے۔“

ناکٹ

اچاں ممدی دی کہانی جاری ہائی جو شاہراہ چوں خال دی تیں حمیدی کھوہ تیں
 ساوی پیوٹن آنکھتے تیں آنوٹن سیت آکھیونے ”شاہراہ اچ بمپ پھٹے تیں تر یہی آدمی
 مرگین“۔ ممدی دی کہانی رُک گئی تے گالھیں بمپیں دیاں تھیون پئے گیاں پر
 خادی کٹاٹے دے ناگوار چہرے کنے اینویں لگد اہا جیویں او ممدی دی کہانی سٹن تیں
 خُش ہے۔

کوئی داہوکا

خادی گٹاٹھ قصبے کہانی کرن دا بادشاہ ہے۔ بس کوئی گالھ ملی نہیں، خادی دی کہانی بلی نہیں۔ آج وی ممدوخان دی وساخ تیں ساوی دے پیالے خیر تھیندے پئے ہن۔ بکی لوری ساوی دا پیالہ پی کے اشتہار پٹھا پڑھدا ہا۔ خادی کٹاٹھ ساوی دا پیالہ پی کے، بکی کنے کچھیس ”کت دا اشتہار ہے؟“۔ ملھن دا، بکی لوری ولد اڈا تا

بس ملھن دے ناں آنون دی دیر ہائی جو خادی کٹاٹھ آکھیا ”آج میں تہا کوں ہک ملھن دا حال ڈیندا پیاں تے کچاری دی توجہ گھنن دی خاطر اپنے واتوں ملھن دا دول وچا وٹ پئے گیا، ڈییاں رُک، ڈییاں رُک، ڈییاں رُک، ڈییاں رُک، ڈییاں رُک، ڈییاں رُک، ڈییاں رُک.....“ بس سائیں! ملھن شروع تھی گئی ہے۔ ہوکائی

دے ڈوہیں ہتھ ہو اوچ چُپ دا اشارہ ڈیندے تے اوندے واتوں وی نکلدے چُپ وے پہلوانو ڈیندے ویندا پئے۔ اٹھی آو، سلامی ڈیو۔ وارے وارے تیں پہلوانیں دیاں ٹولیاں ہک مریندیاں، یا اللہ مدد آہدیاں، کھاڑے دی سلامی ڈیندیاں پکین۔ سلامی ختم تھی تاں ہک دفعہ ولا ہوکائی دا ہوکا تھیا۔ ”وے چُپ اوے چُپ“ پڑی اللہ داناں آوے ہاں۔ ساری پڑی آکھیا ”اللہ الوئی اللہ.....“۔ ”چُپ“ وے کالا پہلوان ہوت داتے ماکھی پہلوان موڑ دا اٹھی آو۔ سبیل ڈکھاؤ۔“

ڈییاں رُک، ڈییاں رُک، ڈییاں رُک، ڈییاں رُک، ڈییاں رُک.....
ڈوہیں پہلوان پو اچ آکے ہک مریندن تے کھانج چوتاہن پئے ویندن۔

ناکت

ہوکائی دے ہو کے تھیندے پئے راہندن تے پہلوان کشتیاں بھڑدے
 پئے راہندن۔ کوئی پہلوان آنوٹ آ لے آڈت دیاں سلامیاں ڈیندے پئے راہندن
 کیوں جو سجھ لاہن تیں آ گیا ہا۔ ایں لاہندے سجھ ایچ ہوکائی داہوکا آندے ”وے
 چپ اوئے چپ“ ڈیں ڈیں..... ڈیں! خادی کٹانے دا حقہ کڑکدے، گڑ، گڑ
 ..... گڑ۔ خادی کٹانے حال جاری رکھیا۔

ہوکائی داہوکا آیا، وے رمضان پہلوان آہدا پٹھے، کوئی ہے مائی دالال تاں
 اٹھی آوے؟ پڑی وچوں کوئی نہیں پیا اٹھدا۔ بھانویں جو اندری اندر ہر کوئی رمضان
 پہلوان نال چوتا ہد گھدا پر کھاڑے وچ کوئی نہ پیا آوے۔ سارے پہلوان چپ
 ہن۔ کوئی آواز نہیں پئی آندی۔ چپ ہے۔ پوری پڑی چپ ہے۔ ایں چپ ایچ سجا
 کورائی چپ چپا تا پڑ ایچ آ گیا۔ ڈولی دالاڑا نکھاتھی کیا۔ ہوکائی داہوکا وی نکھاتھی کیا
 تے لھلھے لھلھے آکھے ”اللہ دانان آوے پڑی اللہ دانان تے پوری پڑی وڈے جوش نال
 آکھے ”اللہ الوئی اللہ“۔

ڈوہیں پہلوان کھاڑے وچ آگئے۔ کشتی شروع تھی، گئی۔ رمضان پہلوان
 سجے کورائی کون پکڑ کے ایڈیں اچھلیا۔ سجے کورائی دیاں ارکاں رہ گویاں کیاں۔ وے
 پکڑ کے اوڈیں اچھلیا۔ سجے کورائی دے گوڈے رہ گویے گئے تے انگوٹھے کنے رت
 آوٹ پئے گئی۔ رمضان پہلوان سجے کورائی کون بھنوا بھنوا کر کے بیٹھ ڈے پٹھا۔
 سجا کورائی اٹھن دی کوشش کرے، او ولا زور ودھیندا ہا چا۔ پر سجا کورائی اٹھن دی
 کوشش کریندا رہا تے ہک دفعہ اوندی پکڑ کنے نکل کھڑا۔ ڈولی دالاڑا نکھاتھی
 کیا۔ پڑی وچ وی جوش خروش ودھ گیا ہا۔ پہلوان ہک ڈو جھے نال ولا لگ گئے۔
 بھانویں جو سجے کورائی تے رمضان پہلوان ایچ زمین آسمان دا فرق ہا پر ہک گالھ یعنی
 ہائی جو رمضان پہلوان ولا کوئی داہوکا نہ ڈیسی تے اے گالھ سچ وی تھی جو اوں ولا کہیں
 ناکک

ملھن تیں کوئی داہوکانہ ڈتا۔

اے کشتی چرک تک گئی۔ سچھ لہہ گیا ہا پر اوندی رتوں آسمان تیں ہائی پئی۔

رمضان پہلوان سچے کورائی دی ملھن کڈھدا ریہاتے آپ وی رہ گڑے پیندا ریہا۔

بھانویں جو ساری پڑی چاہندی ہئی جو سجا کورائی دے سے پر رمضان پہلوان سچے کورائی

کوں دسیندا، بک مارٹ پئے گیا تے ملھن دی پڑی بھنی تیں دھوڑ مچ گئی۔ پر میں

دھوڑ مٹی کنے محفوظ اپنے پیو دے مونڈھے تیں لائی پٹھا ہامی ”ڈیاں رُک ڈیاں رُک“

ڈیاں رُک ڈیاں رُک.....

بجھارت

پھکن دے چھیکڑی ڈینہ ہن۔ لوک سوڑیں چا کے ہاہر و سمن کیتے نکلدے
 پے ہن۔ بکی لنگڑے دے جھگے کوں ہاہر و نکھتیں پہلی رات ہائی۔ ہال کھڑیں دے
 لڈوں اوڈوں دُرکدے بھجے کھڑے ہن۔ ہکریں دے گدرے پیلے لیلے
 پُولیاں مریندے وڈے ہن۔ بکی دے چارے پتر کھاپی ہاہروں و ساخ تیں گئے
 ہوئے ہن۔ تریمتیں تھاں بھانڈے سانجھ کے پتھاری تیں حقے دی گڑکی تیں مٹی دا
 بھورا مرکیندیاں پٹھیاں ہن۔ ہال دھمڑ چوڑی مچا کے تھک پے تاں ڈاڈے دے
 کھڑے کوں ویرھ گئے۔ ”ڈاڈا بجھارتاں گھت“۔ ڈاڈے وی بغیر ہڈھپے داسہارا
 گھدیں آکھیا ”اچھا بھو!..... اے جیڈی ذری ہے، بھوئیں وچ وڑی ہے، پھل ہے
 غلاب داسونے دی نڑی ہے۔ کپاہ دا پوٹا ہے پالیں آکھیا:

”اچھا آ..... چار بھرامیڈے مکھن ماکھی ڈاڈا بھرامیڈے سکی کاٹھی، ہک بھرا

میڈا اولا گولا“ مچاں ہے، پالیں آکھیا:

اچھا ہن جیرھی میں بجھارت گھتیند اپیاں..... بجھ ڈکھلائے؟ ”چٹلی

تیں بھسوں“۔

”موئے لدھا دکھ جیند اپیا کھسے، موئے کوں جو کا وڑ لگی جیندے کوں چا

دے“ بھو۔

”بندوخ ہے“ ہک ہال آکھیا۔ میں ”گھر ٹ ہے“ ہے ہال آکھیا۔ میں

ناکھ

اچھا..... اچھا..... وے بلالی آ! اول ڈینہ استاد صاحب دے کٹھے
 شاہر گئے ہیں تیں سڑک دے کنارے نال ہک وڈی منہ آلی کھڑی ہائی، استاد صاحب
 اونداناں کیا ڈسایا ہا؟۔ ”توپ“ ہا ہا..... ہا توپ ہے ڈاڈا۔ ”نہیں۔ ڈاڈا دے آکھیا۔
 ”ساڈے گھر ہے“ ہا لیں پچھیا۔ ہا ساڈے گھروں ہے۔ پچھیں کیا ہوسی؟ کیا
 ہوسی..... کیا ہوسی؟۔

”اچھا ڈاڈا ہک دفعہ والا بھارت گھت“ ہا لیں آکھیا:

موئے لدھا دلٹہ جیندا پیا کھسے، موئے کوں جو کاوڑ لگی جیندے کوں چا
 دے۔“

”کوڑکی ہے“ بکی لنگڑے دے ڈو جھے پتر ممدی ڈیڈھی ٹپدیں بھارت
 بھجھی تے نال کیتس، وے دھاڑوے، میکوں ناگ ڈنگی ویندے اے ویندا پئے۔
 ہال ناگ ناگ کرن پئے گئے۔ تریمتن دے ہتھوں حقے چھٹکے۔ ناگ
 ناگ کریندیاں پتھاری توں اٹھیاں۔ ہک ہال آکھیا ”او ویندا پئے“۔ ہی تریمت
 آکھیا ”اے ویندا پئے“ بکی لنگڑاوی اودر گیا۔ ایس ہو ہا وچ ناگ وی اودر گیا۔ کہیں
 ویلھے ایڈیں لڑھے، کہیں ویلھے اوڈیں لڑھے۔ آخر کار ہکریں دی کوٹھی وچ پہہ گیا۔
 ممدی بے ہوش تھی گیا۔ اوندے ڈو بھرا تکھیں تکھیں گھر آئے تے ہک بھرا کار
 بھاڑے کرن لگا گیا۔ ممدی کوں بھرانویں جتھوں ناگ ڈنگ گیا ہا، اوندے اتوں
 چھک کے رسی ماری جوز ہر سارے وجود اراج کھنڈنہ ونچے۔ ایس لمحے پیا بھرا کار گھن کے
 آکھیا تے وڈی ہسپتال روانہ تھئے۔ پر ہسپتال وچ جن کئے پہلے ای ممدی دم ڈے گیا۔
 ممدی دا کفن دفن تھی گیا پر ناگ دا بھاؤ اُونویں دا اُونویں ہا پیا، جیویں بندیں دا بھاؤ
 ناگ تیں ہا۔ لوک سوچن پئے گئے۔ ایس بلا دا کیا کروں؟ ساڈا بندہ نگلی پیٹھے۔ پر کوٹھی
 وچ کوئی نہ پیر رکھے۔ سارے ہا ہروں دے سوئے چاتی کھڑے ہوں۔ آخر ہک
 ناگ

بندے اے صلاح ڈتی۔ جوہگی کوں سڈ او چا جیڑ ہا ہزار ڈ و گھنسی ڈ یو اے چا۔ باقی
 لوکیں وی اہٹی کنڈھ توں خوف لاہندا محسوس کیتا تے ہاں نال ہاں ملائی۔ جوہگی کوں
 ڈ و ہزار ڈ یوٹاں کر گھن آئے۔ جوہگی آوٹ سیت آکھیا ”میں ناگ پکڑ کے نال چائی
 ویساں تہا کوں مارٹ نہ ڈیساں تے ڈ و ہزار روپیہ وی گھنساں بلکہ میکوں ڈ و ہزار ڈ یو
 تے میں مُر لی پھوکاں“۔ اُنہاں جوہگی کوں پہلے ڈ و ہزار ڈ تاتے جوہگی مُر لی پھوک
 شروع کیتی..... پھکیندا پئے..... پھکیندا پئے۔ کوٹھی دے اندروں ہاہروں
 لڈوں اُوڈوں..... مُر لی پھکیندا پئے۔ جوہگی رتالال تھی آئے۔ مُر لی پھکیندا
 پئے..... پھکیندا پئے۔ کوئی شے کوٹھی دی چھت وچوں لڑھدی آندی ہے
 ..... لڑھدی آندی ہے۔ جوہگی مُر لی پھکیندا پئے..... پھکیندا پئے۔ کوئی شے
 لڑھدی آندی ہے..... لڑھدی آندی ہے تے اے شے ناگ بن کے کوٹھی دے
 دروازے وچوں لڑھدا ہو یا ہاہروں آگئے۔ جوہگی مُر لی پھوکیندا پئے..... پھکیندا
 پئے۔ پنج فٹا ناگ چھجلی کڈھ کے جھمدا پئے..... جھمدا پئے۔ جوہگی مُر لی
 پھکیندا پئے، پھکیندا پئے..... ناگ ترائے ترائے فٹ اٹھی کے جھمدا پئے
 ..... جھمدا پئے۔ کہیں ویلھے جھم کے ایڈیں سر مریندے، کہیں ویلھے جھم کے
 اوڈیں سر مریندے۔ اونویں لگدے جیویں کوئی جھومری جھم کنے ایس تاڑی مریندا
 ہووے اوں تاڑی مریندا ہووے..... جھمدا پئے..... جھمدا پئے۔ جوہگی
 مُر لی پھکیندا پئے..... پھکیندا پئے۔ لوک ہک ڈ و جھے کوں آکھن پئے، کینجھا سوہٹا
 لگدا پئے۔ کیویں سوہٹا کھیڈ دا پئے۔ جھومٹ دا انداز ڈ کیکھ دل آہدے فونو چھک
 گھننیجے۔ مستی ڈ کیکھ جیویں دھالی دھال! چ مست ہووے..... نہ ایڈوں وی
 خبر نہ اڈوں وی خبر بے خبری کتنی وڈی چس ہے۔ او جھمدا پئے..... جھمدا پئے۔
 جوہگی مُر لی پھکیندا پئے..... پھکیندا پئے۔ ہک ویلھا آئے ناگ اہٹی مستی کنے

ناگک

غافل تھے، تاں ناگ کوں پتہ لگے جو میڈے ایڈوں اوڈوں لوک ای لوک ہن۔
 میں تاں پھس گیاں، اونداسارا جھمن اوندی ساری مستی، اوندیاں ساریاں کھیڈاں
 جیرھیاں اوکتنے وقت تک کھیڈ دار یہا ہا، او ایس ہک لمحے دی نظر تھی گیاں۔ ناگ
 اودریا تھی کے جمعے دے وچوں راہ بٹاؤن کیتے لڑھیا پر جوہگی دا ہتھ ناگ تیں آ پیا۔
 ناگ تہڈا اوٹ دی کوئی کوشش نہ کیتی۔ اینویں لگدا ہا جیویں جوہگی دا ہتھ ناگ دا چاٹیا
 سُچاٹیا ہووے۔ جیندے وچ بھاؤ دور تک نہ ہا۔ جوہگی ناگ کوں پٹاری وچ بند کیتا
 تے لوکیں جوہگی کوں آکھیا ”تیکوں ڈو ہزار پیا ڈیندے ہیں۔ اے سا کوں ڈے
 اساں اینکوں مریندے ہیں۔“ ”صرف ڈو ہزار..... بھانویں تاں میکوں ڈو
 کروڑ وی ڈیو میں تہا کوں اے نہ ڈیساں..... اے ہن میڈی اولاد سانگے ہے
 ..... بھلا کون اپنے بچے کہاؤن واسطے ڈیندے؟..... اے میڈا ہال ہے
 ..... اے میڈا آکھیا منیندے تہا کوں ولا ایندی جھمر ڈکھالاں؟ تے پٹاری دا
 ڈھکن لہا کے مُرلی پھوکیں۔ ناگ جھومن پئے گیا۔ پراس جھومرے وچ اینویں لگدا
 ہا جیویں کوئی ہال پیو دے ڈرکنے سکول ویندا پیا ہووے..... تے او جھمر کتھا ہن گم
 تھی، گئی ہائی۔

شاہ دی گھوڑی

ساوی پویندی، چھڑیندی، رگڑیندی پئی ہئی۔ کوئی موالی ہک ہئے کوں خیر
آکھ کے پیالے چھکیندے پٹھے ہن۔ کوئی چھڑیندے پٹھے ہن تیں کوئی رگڑیندے
پٹھے ہن۔ اے جاہ عابد شاہ دی ہائی جتھاں ترائے ترائے چار چار دورے ڈنڈ کے
رگڑن کیتے موجود ہن۔ عابد شاہ جیندے بارے اے گالھ ہر کوئی چاندا ہا جو شاہ
گھوڑی ڈے کے 54 کلو ساوی گھدی ہائی۔ تہوں تاں فریدی نائی ہر محفل اچ آکھ
ہا ہندا ہا ”سب دی ساوی گھٹے پر عابد شاہ دی کیوں گھٹے“۔

عابد شاہ دی عمر سٹھ پنجیٹھ سال ہوسی۔ اوساوی تے ہفیم دانشہ کریندا ہا، او
پنوی مربعے داز میندار ہا۔ بھانویں جووڈ از میندار ہا پر بندہ بالکل فقیر تے دل دریا ہا۔
اوندی جاہ تیں ہر وقت لوکیں دا کھ رہ ویندا ہا۔ اولوکیں کوں ساوی وی پلویندا ہا تیں
روٹی وی کھولیندا ہا۔ روٹیاں کھویندا ہا، بلکہ کھیر، مکھن، گھیونال رچیندا ہا۔
آج وی ہر روز آلی کار ساوی رگڑیندی پئی ہائی۔ عثمان گجائی سلام آن

ولایا۔

شاہ صاحب عثمان گجائی کنے خیر کلامی پچھی تیں نال اے وی پچھیس ”حسین
خان دی گھوڑی دا ڈے حال۔“ اہگیں کنے ٹھیک ہے سائیں! تہاں سٹاؤ اونٹی گھوڑی
دا؟“ عثمان گجائی پچھیا۔ شاہ صاحب ولد دا ڈے تا ”تہڈے اکھیں دے سامنے کھڑی ہے
۔ ذرا چرا گھٹائی کھڑی ہے۔ سوچیندا پٹھاں ایں واری جلسے تے اکیوں ویچ ونا

ناکک

تھوڑاں۔“

دل مخفی کا لہیں شروع تھی یہاں تیں شام ای نال رل آئی۔ شاہ صاحب ساریں کوں روٹی پائی کھیر تیں چاہیں پلو اییاں تیں چرک تک محفل جمی رہ گئی۔ محفل اوں ویلھے ونج مکی۔ جیردھے ویلھے شاہ صاحب اپنے گھروں نچ سٹا۔ وتی دے نیڑے آلے لوک اپنے گھریں دور وانہ تھئے تیں کجھ اُتھائیں سُم تھئے۔ پریں دامہمان صرف عثمان گجائی ہا۔ جیردھا وتی گجائی کنے وتی سخر سیداں آیا وڈا ہا۔ سارے ڈینہ دے نشے تیں روٹی دے نمار کنے ساریں کوں نندر آ گئی تیں سارے پک تھی گئے۔

فجر تھی تیں عثمانی گجائی دی اکھ جو کھلی، کیا ڈہدے جو گھوڑی کلتے تیں کائی۔ اوندے دل اچ شک پیدا تھیا تاں اوں اپنے آپ کوں آکھیا ”یار رات جے تک پٹھے رہ گئے ہیں“ گھوڑی پدھی کھری ہئی۔ شاہ صاحب گھر دووی کائی نیتی۔ اساں وی ہاہروں سٹے پئے ہاسے۔ اللہ خیر کرے۔“ اے گالھ سوچ تے اوں شاہ صاحب دے درتیں اُپا لہا اُپا لہا سڈ ماریا۔ شاہ صاحب گھروں ولد اڈتا ”عثمان آخیر ہے؟“ عثمان گجائی درتیں کھڑکے پچھیا ”شاہ صاحب! گھوڑی گھر وڈی ہے؟“۔

”کائناں۔“ شاہ صاحب گھروں ولد اڈتا۔

”پچھیں تہاڈی گھوڑی پدھیج گئی وے ایتھاں جاہ تے وی کائی“ عثمان

گجائی آکھیا

”توں ساوی سیک میں آند اپیاں۔“ شاہ صاحب گھروں ولد اڈتا۔
شاہ صاحب گھر کنے جاہ تیں آیاتاں واقعی سچ نکھتا جو گھوڑی چوری پدھیج گئی ہائی۔ لیکن شاہ صاحب ایں گالھ دی کوئی پرواہ نہ کیتی بس ایہو کجھ آکھیں ”خدا دی نکلا پچھوں ہنیں۔“

گھوڑی بدھ ہی جن دا پتہ حسین خان کوں لگا۔ حسین خان وتی رامن داسر دار

نالک

ہا۔ سابق چیئر مین وی رہ چکیا ہا۔ تیں شاہ صاحب دا چھوٹے لادا سنگتی ہا۔ حسین خان
گھوڑی تیں چڑھ کے شاہ صاحب دی وتی سخر سیداں سلام آن ولایا۔
شاہ صاحب خیر خیر کیتی تیں ہک ہئے کنے خیر کلامی پکھی۔ خیر کلامی دے بعد
حسین خان پکھیہا ”شاہ صاحب! گھوڑی کیوں بدھی ہے؟ کوئی پیرے کھرے دا پتہ
لگے؟“۔

”کاناں“۔ توں ساوی پی۔ چھوڑ گھوڑی کوں۔ خدا دی بلا پکھوں
ہنیں۔“ شاہ صاحب ولد اڈتا۔

حسین خان آکھیہا ”پچھلے سال ظالمیں تیڈیاں اٹھ منجھیں کھولے وچ
ڈھک کھڑا یاں ہن۔ تیں ہنس کنے مر گیاں ہن۔ تیں اوں ویلھے وی ایہا گالھ کیتی
ہائی۔ خدا دی بلا پکھوں ہنیں۔ ہن تیڈی گھوڑی چوری بدھ گھدی نے۔ تیڈی گالھ
اوہا ہے۔ میں بالکل چپ نہ راہساں۔ تیڈی گھوڑی گول کے راہساں“۔

گھوڑی بدھی جن دے واقعے کوں چار پنج مہینے گزر گئے پر گھوڑی دا کتھاؤں
نچ نہ ملیا۔ آخر چھیویں مہینے پتہ آن لگا جو گھوڑی عمر شاہ بدھوائی پٹھے۔ عمر شاہ کوں وی
ایں گالھ دا پتہ لگ گیا جو عابد شاہ حسین خان کوں پتہ لگ گئے جو گھوڑی میں بدھوائی
ہے اوں عابد شاہ تیں حسین دو سنیہا بھیجا ”گھوڑی تہاڈی میں بدھوائی ہے۔ جیڑھا
بندہ گھوڑی گول آوسی اوکوں میں اپٹا پیو منیساں۔“

عمر شاہ وی وتی سخر سیداں ہا ہندا ہا۔ او چالھی مربعے داز میندار ہا پر عابد شاہ
دے بالکل اُلٹ ہا۔ اوں گھوڑی کیوں بدھوائی تیں کیوں کنے بدھوائی ہے ایں گالھ دا
پتہ کہیں کوں کانناں ہا۔ عمر شاہ دے قول نال سنیہا سٹن کے عابد شاہ اوہا گالھ کیتی۔ ”خدا
دی بلا پکھوں ہنیں“ پر حسین خان آکھیہا ”میں گھوڑی وی گول یساں تیں ایں کنے پیووی
سڈویساں“۔

گھوڑی گولیندیں سال وی گزر گیا تیں گھوڑی دا پتہ آن لگا جو گھوڑی لگی مروت ہک لال پٹھاں کنے گئی کھڑی ہے۔ لال خان پٹھاں بہوں وڈا ابد معاش ہا۔ جیرہا لوکیں دے ذہن اچ اتجھا خوف پیدا کیتی کھڑا ہا جو لوک اوندے ڈر کنے حقہ نتھ پی سہدے۔ حسین خان لال پٹھاں دی سونھ سٹھاں گولن پئے گیا۔ اُنت ایس نتیجے تے پچا جو پٹھاں خواجیس دے مرید ہن۔ کیوں نہ خواجہ معین نال الوتجے۔ حسین خان خواجے دی جاہ تیں آیا۔ خواجے معین حسین خان دی ڈاڈھی عزت کیتی تیں نال ہک رقعہ لال پٹھاں دو لکھ کے حسین خان کوں ڈے ڈتا۔ حسین خان ہک پہلی کوں کٹھے رلا کے لگی مروت روانہ تھی پیا۔ لگی مروت پچھدے پچھدے لال پٹھاں دی جاہ تے سلام ونج ولایس تیں نال خواجے دارقعہ وی ڈتس۔ لال پٹھاں رقعے کوں چم کے اکھیس تیں لایا تیں رقعے کوں اٹھی کے پڑھیس۔ رقعہ پڑھ کے لال پٹھاں حسین خان کوں آکھیا ”گھوڑی تہاڈی میڈے کولھ ہے پئی۔ میں جلدی اچ ہاں۔ میڈا پتر بیمار ہے۔ تساں مہینے دے بعد ول اوا ہے۔“ حسین خان پچھوں تیں ول آیا تیں مہینے دے بعد ول گیا۔ لال پٹھاں وت کوئی بہانہ بنا کے مہینے دے ولن دا آکھیا۔ او چار پنچ تھڈے ڈیندار یہاں پر اوں گھوڑی نہ ڈتی۔

اے چھینویں دفعہ ہئی۔ حسین خان لگی مروت دے ہک ہوٹل تیں روٹی کھا کے سڑک تیں آیا تاں ہک پٹھاں حسین خان دو مونہہ کر کے آکھیا ”سائیں میڈی گالھ سٹا ہے۔“ حسین خان جی کر کے پچھیا ”خیر ہے سائیں۔“

”میں پچھدا ہا می پنچویں چھینویں دفعہ ہے لال پٹھاں دو آندے ویندے کھڑے ہو خیر تاں ہے؟“

حسین خان جڈاں پٹھاں کوں ساری کہانی سٹوائی تاں پٹھاں آکھیا ”اینکوں میں چنگی طرحاں چاند اہاں۔ اے وڈا بھین چود ہے۔ اے تہا کوں گھوڑی نالک

نہیں ولاڈیندا۔ تہاں مسافر ہو۔ تہاڈے نال میں ہک چنگائی کر سگداں۔ جیکر تہاں
میکوں ٹرک بھاڑے کر ڈیوتاں۔ میں تہا کوں گھوڑی چوری پدھ ڈیساں۔ دیرہ
اسماعیل خان تک پچاڈیساں۔ میڈاناں جان پٹھاں ہے۔ اے لے ہتھ آلی جاہ میڈی
ہے۔ لال پٹھاں نال ساڈی پرائی دشمنی ہے۔ میں اپنی دشمنی مریساں تہا کوں گھوڑی
پدھ ڈیساں۔ میکوں تہاڈے کئے ہی لالچ ہے نہ کوئی حرص۔“

حسین خان کوں اوندے گالھیں کئے سچ دی خوشبو محسوس تھیوٹ پئے گئی۔
حسین خان اوں پٹھاں کوں ٹرک دا کرایہ ڈے کے آکھیا ”ٹرک بھاڑے آپ ونج
کریں۔ اساں تہڈی جاہ تیں رات کوں آویسوں۔“

رات دے پارہاں وچے حسین خان جان پٹھاں دی جاہ تیں پچ گیا۔ جان
پٹھاں حسین خان کوں چاہ پلویندا اپنے کم دوروانہ تھی پیا۔
کوئی رات دے ترائے دا ویلھا ہوسی، جان پٹھاں حسین خان کوں خالی
ہتھیں سلام آن ولایا۔ سٹا؟ کیا بٹیا؟ حسین خان پکھیا۔

”گھوڑی واہی دے پروں پدھی کھڑی ہئی۔ پہرہ وی ہوں سخت ہا۔
میڈے کولھ سنداری وی کائناں ہئی۔ ہی رات ول ویساں۔“ جان پٹھاں آکھیا۔

ڈوجھی رات جان پٹھاں اپنے کم دوروانہ تھیا۔ ترائے وچے خالی ہتھ ول آیا
حسین خان وت پکھیا۔ سٹا؟ کیا بٹیا؟ جان پٹھاں آکھیا ”گھوڑی میکوں کڈا ہوں نہ
نظر دی ہئی۔ پہرہ وی اونویں ہاپیا۔ پر توں گھبرانہ سبھاہیں آلیرات میں اللہ دے حکم
نال کامیاب تھی کے آوساں۔“

ترتجھی رات ول جان پٹھاں پارہاں وچے اپنے کم دوروانہ تھیا۔ ہک وچے
گھوڑی تیں چڑھ کے حسین خان کوں خوش تھی سلام آن کیتس تیں گھوڑی کوں ٹرک
تیں لڈا کے حسین خان کوں آکھیس۔ ”میں تہاڈے رے لے دیرہ اسماعیل خان تک

جلساں۔ اپکوں تہاڈ اللہ وارث اے۔“

جان پٹھاٹ تیں حسین خان لکی مروت وچوں راتی رات نکھتے تیں دیرہ
اسماعیل خان آن پئے۔

جان پٹھاٹ حسین خان کنے اجازت منگی۔ حسین خان احسان مندا کھیس نال
جان پٹھاٹ دوڈ لیکھ کے ہوں ہوں شکر یہ ادا کیتا۔ ٹرک دیرہ اسماعیل خان کنوں چل
پیا۔ سدھی سخر اڈے تیں پہلی بریک آن ماریس۔

حسین خان گھوڑی لہا کے سدھا عمر شاہ دی جاہ تیں ونج سلام کیتا۔ عمر شاہ
کوں مخاطب کر کے آکھیس ”عمر شاہ! میں گھوڑی گول آیاں۔ ہن میکوں پیوسڈ“
عمر شاہ گھوڑی ڈ لیکھ کے مکا گیا تیں ہولے ہولے تھوڈ چلا کے آکھیس ”حسین خان!
میں تیکوں پیومنیے۔ تیکوں پیوسڈ یساں۔“

حسین خان گھوڑی چھک کے عابد شاہ دی جاہ تیں آیا، جتھاں گھوڑی ولن
دی خبر پہلے سچ چکی ہئی۔ ساریں گھوڑی ڈ لیکھ کے نعرہ ماریا۔ حسین خان زندہ باد! حسین
خان زندہ باد۔“

عابد شاہ حسین خان کنے حال گھنٹ پئے گیا تیں ساوی رہ گرو بجن پئے گئی۔
رات کوں چرک تک محفل رہ گئی تیں ہر کوئی چرکیں سٹا۔ فجر تھی تاں اعلان تھیندا پیا
ہووے ”عمر شاہ فوت تھی گئے اوندی نماز جنازہ ڈاہ ونچے پڑھی ویسی۔“

نر مادی

اسی پنجاسی سالے حیاتو کمبھار پریں دی عینک لہا کے، نیڑے دی عینک
لیندیں ہوئیں آکھیا ”کریندے تاں میکیوں تنگ ہاؤ“ اُستاد آہدا ہا جیندا ہتھ ڈیکھیں
کاہیں ڈٹھا کرتے بشیرے دا ہتھ وی ڈیکھن پئے گیا۔

فریدی نائی دی دکان تیں اٹھ ڈاہ چنے جامت بٹواوٹ دے بھالے وچ
پٹھے ہن۔ کہیں ڈاڑھی ٹھپو اوٹی ہائی۔ کوئی ہال کیئا کراوٹ آیا پٹھا ہا۔ کوئی بوڈی بٹویندا
ہا۔ تے حیاتو کمبھار وی جامت بٹواوٹ آیا پٹھا ہا۔ جیر ہلے بھالے تیں پٹھے ہن۔
انہیں حیاتو کمبھار کوں ویڑھ گھدا ہا جو ساڈا ہتھ ڈیکھ تے حیاتو کمبھار بشیرے دا ہتھ
ڈہدا پٹھا ہا۔ ”اے تیڈی زندگی دی لکیر ہے۔ اے تیڈے دل دی لکیر ہے۔ اے
جیڑی چچی کنے گھن کے کلمیں آلی انہگل دو جیرھی لکیر ویندی پئی ہے، تیڈے عقل دی
ہے۔ عقل ہوں ہے۔ طبیعت ڈرور کھدیں۔ کنجوس ہوں۔“ اجاں بشیرے دا پورا ہتھ
نہ ڈٹھا ہا جو ڈوجھے اہگوں ہتھ اڈیا۔ حیاتو کمبھار وٹا وندا ہتھ ڈیکھن پئے گیا۔ اجاں
اوندا پورا ہتھ نہ ڈٹھا ہا جو تر تیکھے اہگوں ہتھ اڈیا۔ اینویں چوتھے ..... پنجویں
..... مکامکدی ہر کوئی ہر کہیں کنے پہلے اپنے بارے چاٹو تھیوٹ چا ہندا ہا۔ پرفریدی
نائی دے اٹھیں ڈاہیں سالیں دے پتر، جیرھا کسب سکھن کیتے پیو دے نال ہوندا ہا،
”کچھ گھدا“ ڈاڈا حیاتو تیڈا اُستاد کون ہے؟“۔

میڈا اُستاد اصل ڈھا کہ داہا۔ چٹا گانگ ہک مسیت دا امام ہے۔ اوں ویلیے

برطانیہ میں جاپان دی جنگ تھیندی پئی ہائی۔ میں برطانیہ دی فوج اچ سپاہی بھرتی
 ہامی۔ ویب دے ہے جوآن وی بھرتی تھے ہن۔ ساکوں خان بھرتی کروایا ہاتے
 انگریز خان کوں ہک بندہ بھرتی کراوٹ دے پنج روپے ڈیندا ہا۔ ڈوسال میں برما وچ
 گزارے۔ برما اچ ڈاند کوں ”نواں“ سڈیندن۔ گتے کوں ”کھوئی“ آہدن۔ لگدوں
 ”چے“ سڈیندن تے تریمت کوں ”میماں“ سڈیندن۔

برما کنے پہلی واپسی ساڈی چٹاگانگ ہوندی ہائی۔ اُستاد میڈاجیروھی مسیت
 والام ہا اوساڈی رہائش دے نال ہائی۔ اُستاد میکوں آہدا ہا ”انہیں لکیریں تیں یقین
 نہیں کرٹا پر پونداچ ہے“۔ اُستاد میڈا ہوں روند ہاتے جنگ بارے آہدا ہا ”انسان
 مردے پنہن“۔

حیاتو کمبھار اچاں الیندا اپٹھا ہا پر فریدی نائی کم چھوڑ کے حیاتو کمبھار دے
 اہوں ہتھ اڈ کے پہلے پہلے چھیس ”ڈیکھ ہاں! ڈوجھی شادی ہے“۔ حیاتو کمبھار
 سارے ہتھ چھوڑ کے فریدی نائی دا ہتھ ڈیکھن پئے گیا تے نال آکھیس ”ایکوں
 فارغ کریسوں تاں ساڈا کم تھیس“۔ ڈوجھی شادی تیڈی تھیس سہی پر اوکوں حاصل
 کرن کیتے ذلیل و خوار تھیسیں۔ فریدی آئیڈے ہتھ ہک خطرے دی لکیر وی کھڑی
 ہے پر اُستاد آکھیا ہا یقین نہیں کرٹا ”تیڈے ڈو پتریں کوں گھراچ ناگ کھاویسی“۔

فریدی نائی اس گالھ تیں ذرا مونجھا تھیا تے ڈوجھے بندے فریدی نائی
 دے ہتھ دے اہوں ہتھ اڈ ڈتا۔ فریدی نائی ولاجماں بٹا وٹ پئے گیا۔ حیاتو کمبھار
 وت ہے دا ہتھ ڈیکھن پئے گیا۔ جیروھے ہتھ ڈکھالی پٹھے ہن او اپنے ہتھیں دے
 لکیریں کوں غور نال ڈہدے پٹھے ہن۔

ہک غور کریندے بندے حیاتو کمبھار کنے پچھیا ”میڈا ہک انگوٹھا ڈوجھے
 انگوٹھے کنے موٹا ہے“ اے کیا گالھ ہے۔“؟

ناگک

حیاتو کمبھار پہلے کوئی آنجھی مُسک مُسکیا جیویں کہیں اسرار کوں کہیں ترسلی
نال کھولیا ہووے ”ہک انگوٹھا نر ہے، ہک انگوٹھا مادی ہے“ حیاتو کمبھار جواب مُکایا
تاں فریدی نائی حیاتو کمبھار کوں حجامت واسطے سڈ گھدا۔

حیاتو کمبھار حجامت واسطے اٹھیا تاں جیر ہجے حجامت بٹوائی پیٹھے ہن اووی
اٹھے گئے۔ حیاتو کمبھار دی حجامت پوری تھئی تاں فریدی نائی شیشہ حیاتو کمبھار دے
نیڑے کر گیا۔ حیاتو کمبھار شیشے اچ آپ کوں، ایں اوں کر کے ڈٹھاتے فوجی زبان
اچ آکھئیں ”بھوسڑی داڈ بکھ آں! ہک مچھ چھوٹی ہے تے ہک مچھ وڈی“ سائیں!
اے تہاڈی نظر دا دھوکہ ہے، ہک مچھ نر ہے، ہک مچھ مادی“۔ فریدی نائی دے چہرے
تیں او ہامسکار ہائی جیر ہی حیاتو کمبھار مُسکیا ہا۔

نماک

(کھانپانہ)

مرثضی زاہد